

Nominace Akademie SFFH za rok 2016

Nejlepší SF

Paolo Bacigalupi: Vodní nůž (Argo)
Vilma Kadlečková: Hlasy a hvězdy (Argo)
Ursula K. Le Guin: Vyprávění (Gnóm!)
Alastair Reynolds: Prefekt (Triton)
Kim Stanley Robinson: Roky rýže a soli (Laser-books)

Nejlepší fantasy a horor

Ben Aaronovitch: Měsíc nad Soho (Argo)
Daniel Abraham: Královská krev (Laser-books)
Laird Barron: Okultace a jiné povídky (Laser-books)
Jim Butcher: Drobná laskavost (Triton)
M. R. Carey: Všemi dary obdarovaná (Host)

Nejlepší původní česká nebo slovenská kniha

Vilma Kadlečková: Hlasy a hvězdy (Argo)
František Kotleta: Spad (Epocha)
Jiří Pavlovský: Kladivo na demony (Epocha)
Aleš Pitzmos: Záře supernovy (Brokilon)
Františka Vrbenská - Zuzana Hloušková (eds): Žena se lvem (Fortna)

Nejlepší povídková kniha

Laird Barron: Okultace a jiné povídky (Laser-books)
Lucia Lackovičová - Ivan Al'akša (eds): Fantázia 2016 (Fantázia Media)
George R. R. Martin - Gardner Dozois (eds.): Darebáci (Argo)
Alexandra Pavelková: Mezi nami (Artis Omnis)
Františka Vrbenská - Zuzana Hloušková (eds): Žena se lvem (Fortna)

Nejlepší povídka

Janka Javorka: Kosti, kostry, kostlivci (Fantázia 2016)
Erik Kotlárík: Mesto spomienok (Fantázia 2016)
Alexandra Pavelková: Lod' na západ (Medzi nami)
Zuzana Stožická: Labute neplačú (Fantázia 2016)
Barbora Vrobelová: Hlavní chod (Mlok 2016)

Nejlepší překlad

Lucie Horáková: Všemi dary obdarovaná
Marek Hrnčíř: Blábol a jiné příběhy
Dana Krejčová: Prachmistří
Richard Podaný: Vodní nůž
Milan Žáček: Roky rýže a soli

Nadějný nováček / počín roku

Antonín K. K. Kudláč za knihu Anatomie pocitu úžasu (Česká populární fantastika 1990-2012 v kulturním, sociálním a literárním kontextu).
Ivan Al'akša (vydavatel'stvo Fantázia) za organizovanie súťaže Fantasy Award otvorenej pre autorov zo Slovenska i z Česka. Jej výstupom bola elektronická zbierka Fragments of Heaven.
Janko Iša ako nováčik za knihu Temnota z Pressburgu.
Julie Nováková za sestavení e-booku Dreams From Beyond: An Anthology of Czech Speculative in Translation, predstavujúciho moderní českou fantastiku v zahraničí.
Zuzana Hloušková a Františka Vrbenská za projekt začínající antologii Žena se lvem.

Pokračování na str. 6

OBSAH

Nominace Akademie SFFH za rok 2016	1	Michael Bronec: Tři kapitáni I.	19
Čtenářův průvodce po Interkomu	2	Protože ženy jsou hodně opomíjené	20
Krátká zpráva o Parconu 2017	2	Příběh o Třpytivé rovině	22
Hvězdný bulvár	3	Civilizační šok ²	23
The Hobbiton aneb návštěva u Bilba	6	Ben Aaronovitch: Řeky Londýna	25
Pragoffest 2017	8	Časem s vědou – únor	26
Rozhovor s Milanem Fibigerem	9	Bomba a svědomí	27
Velký Tématotvorný	12	Časem s vědou – březen	28
Kniha roku Sardenu za rok 2016	13	Kdo omladí duši?	29
Haklova fantastická cesta od Já k Ty	14	O životě a smrti mága Smíchovského	30
Ve službách Spravedlnosti	15	Nominace cen Ludvik a Mlok	32
Ženy, které běžaly se lvy	17	Josef Vašát: 70	32

Čtenářův průvodce po Interkomu

K obsahu tohoto čísla

Jak jste si jistě všimli, máme za sebou první kolo Akademie SFFH (viz str. 1 a 6) a anketu Kniha Sardenu, takže jsme dali prostor věcem, které se v nich objevily.

Na straně 32 připomínáme významné životní jubileum Pepy Vašáta a na téže straně najdete nominace největších fandomových ocenění.

Julie Nováková pofereovala o Pragoffestu, Honza Křeček nám poslal vedle svých recenzí i esej o ženském psaní a hlavně o referování o něm, zajímavým zpestřením je reportáž o cestě do Hobitína, Ivan Adamovič se ještě jednou vrací k exkurzu Emila Hakla do hájemství sci-fi, Milan Krejčí přispěl velkým rozhovorem s Milanem Fígigerem, Richard Podaný nám poskytl předmluvu, kterou napsal pro nejnovější vydání Wellsových románů *Stroj času a Ostrov Dr. Moreaua*, a Zuzka Hloušková zevrubně rozebrala příběh mága dr. Smíchovského, jak jej v knize *Malostranský ďábel* popsal Honza Poláček.

Zdeněk Rampas

Krátká zpráva o Parconu 2017

Plynule roztáčíme kolečka příprav Parconu a já posílám první dávku informací:

Máme potvrzené tři prostory v kapacitě pětadvacet, šedesát a tři sta míst. Plus místo pro knižní stánky mezi přednáškovkami (schodištní šachta s přílehlou chodbou vhodnou snad i pro hraní golfu). Bohužel prostor není bezbariérový, ale pokusíme se ho co nejvíce zpříjemnit. Oblast festivalu zahrnuje park, dvě zahrady, několik přílehlých restaurací a DDM s hvězdárnou.

Začali jsme s oslovováním lidí a program se utěšeně rýsuje. V průběhu dubna/května se bude konkretizovat, očekáváme 25-30 programových jednotek. Pro přednášející počítáme se vstupem na program Parconu zdarma.

Cena byla stanovena na 150 Kč na účastníka. Datum konání 21. – 22. července.

Díky spolupráci s Argem nejspíše přivítáme Bena Aaronovitche.

Zdá se, že bude i nějaký ten knižní křest. Oslovujeme, voláme. :-)

Přihlašování bude probíhat přes přihlašování na Gamecon (<http://gamecon.cz/chci-se-prihlasiť>) a otevíření očekáváme v průběhu dubna a května. V této věci budeme podrobně informovat na stránkách a dám vám vědět, pokud máte další informační kanály. Bude možné si objednat ubytování a stravu a jakýkoli další program v rámci Gameconu. Plánujeme conové tričko.

Ubytovací kapacity nám letos byly trochu sníženy, protože Dům mládeže bude v částečné rekonstrukci. Bude dobré se přihlásit včas, ovšem dodáme informace o dalších alternativních ubytovacích prostorách v okolí. Pořád máme kapacitu asi čtyř set lůžek, ale těžko říct, jestli se účast nevyšplhá k šesti nebo sedmi stovkám...

Na sobotní večer plánujeme improshow a koncert rockabellové kapely The Beautifuls.

Trochu se komplikuje situace s čajovnou kvůli EET. Určitě ale bude místní vyhlášená pojízdná kavárnička.

Kristína Obrdlíková

interkom

INFORMAČNÍ SERVIS ČESKOSLOVENSKÉHO FANDOMU

číslo 2-3/2017 (310)

Adresa redakce

INTERKOM

Letecká 6,
161 00 Praha 6, ČR

e-mail: zrampas@gmail.com

<http://interkom.vecnost.cz>

Šéfredaktor

Zdeněk Rampas, MCL

Grafická redaktorka

Kristýna Benediktová

Redakční kruh

Richard Klíčnik a Michaela

Autoři tohoto čísla

Ivo Fenc, Martin Gilar, Jiří Grunt, Zuzana Hloušková, František Houdek, Jan Křeček, Milan Krejčí, Pavel Mandys, Julie Nekola Nováková, Kristína Obrdlíková, Richard Podaný, Zdeněk Rampas, Jiřina Vorlová

Fotografie

Ján Žižka, Jaroslav Houdek

Sponzoři tohoto čísla

Daniela Kovářová
Jiří Doležal
Jiří Grunt

Vychází nepravidelně.

Uzávěrka tohoto čísla
byla dne 18. 3. 2017

ISSN 1212-9089

Všechny články a recenze

© INTERKOM

Hvězdný bulvár

Odposlechnuto

Pojem „funguje“ má u houbových preparátů zajímavý lingvistický rozměr... **Gaarq o Myceliu**

Víte, jaký je rozdíl mezi současným zřízením a tím, co tu bylo před rokem 1989?

Tenkrát to brali politici vážně a lidi si z nich dělali srandu. Teď to berou vážně lidi a srandu si dělají politici.

„Doktorka mi dala nějaký prášky, aby prý bylo líp.“

„Fungujou?“

„Jo, bylo líp.“

@otefura

Andrej Babiš prohlásil, že bude kandidovat z posledního místa kandidátky, aby o něm rozhodovaly jen preferenční hlasy voličů, a přál by si, aby to tak udělali všichni kandidáti ANO.

ČRo Plus

Jeden manželský:

Manželka volá z okna: „Táto, pojď domů!“

„Proč? Je mi zima, nebo mám hlad?“

A jeden manželský vegetariánský

Manželka volá z okna: „Táto, pojď na oběd! Rychle, než ti to zvadne!“

◆ ◆ ◆

● **5. února** zanáším korektury do lednového Interkomu.

● **6. února** jde lednový Interkom do tisku. Ozvala se mi Michaela Merglová, autorka, která si na PGFF stěžovala, že její povídka z Kočasu 2016 chybí na Legii.info. Kouknul jsem na to, a on Kočas 16 ani 15 nemá vyplněný seznam povídek, ze kterých je Jiřina sestavila. Tak jsem si nastudoval obsluhu Legie a vše doplnil.

● **7. února**, den před PGFF mi Wojta Běhounek poslal seznam loňské produkce fantastických žánrů, a druhý den na to Jirka Doležal totéž, včetně povídek a informací o ilustrátorech. Už se to nedá odkládat, musím začít pracovat na orientačním seznamu Akademie SFFH. Ale nejdříve si přečtu reportáž z Hobitína, kterou poslal Dalibor Čáp. ☺

Miki Čambal začal pracovat na Sfinkách pro blížící se Akademii a na Mlocích a Pulcích pro letošní Cenu Karla Čapka.

● **8. února** nás zve na návštěvu Milan Fibiger. Snad se zlepší počasí, abychom se odvážili až za letiště. Egon rozeslal pozvánku na únorový Klub Julese Vernea. Našel jsem ji ve spamu.

Vlád'a Němec posílá fotky svého Skokana jako inspiraci pro M. Čambala.

Miki Čambal posílá rozpočet na výrobu sošek.

Jarda Olša potvrzuje, že ví o mých známých, kteří na Filipinách přišli o pasy.

S Honzou Poláčkem probíráme možnosti podpory akce „Pamětní deska Ladislava Fukse“, na výročí jeho narození ani úmrtí se nepodařilo, ale letos uplyne padesát let od napsání Spalovače mrtvol.

Kosmas posílá vyúčtování lednových prodejů, nic moc, na to, že v tom může být i kus Vánoc.

A ozval se i Martin Gilar, zda mi nedochází Civilizační šoky a zda jich už není dost na další knihu? ☺

Tak takhle vypadá můj běžný den před počítačem, už se nedívím, že nic nestáhám.

● **9. února** u Kruhu docela plno, přes Jiřinu omluvu (pokuší se o ni chřipka) se nás sešlo šest, já (jako první), Franta Novotný, Richard Šusta, Milan Fibiger, Vlado Ríša a Vlád'a Němec. Shodou okolností nejen Franta, ale i Vlado a Richard Šusta právě dokončují knihy, Milan přinesl návrh ilustrace k Frantovým povídkám, Vlado navíc překládá ze slovenštiny povídku pro XB-1. Takže velmi tvůrčí atmosféra.

● **10. února** přemýšlím, zda mám doplněný Bulvár, a zazvoní telefon. Volá Martin Šust, nastupuje v Argu a shání kontakt na Františka Nešpora (nebo jeho dědice), nemáte ho někdo?

Honza Křeček rozeslal výsledky ankety Sardenu. Najdete je na straně 13, něco to řekne o loňské produkci a něco o vkusu respondentů.

Dočetl jsem Archu zrůd od Pavla Fritze. Po dlouhé době klasické příběhy s SF či hororovou linkou, kde se autor snaží dojít k pointě. I když ji většinou odhalíte o stránku či dvě před koncem, kupodivu to nevádí, spíše naopak, protože vychází z logiky příběhu, není do něho nějak násilně vkomponovaná či na poslední chvíli vytažená z klobouku. Když jsem povídky budoval na Legii.info, stále jsem si pamatoval, o čem byly, což mi třeba v CKK dává docela práci.

Hledám český (sic!, třeba je to překlep) scénáristy, spisovatele nebo herní designéry, kteří produkují emotivní příběhy (ideálně hard scifi s drsnějším, realistickým koncem – ne moc happy endy), napsal mi Michal Sobel.

● **12. února** pořádá Alexis v Geekárně oslavu Ellie Velinské (dnes tedy Senkové), snad smím prozradit, že sladkých 35.

Naivně jsem dorazil včas, takže jsem s Alexis, Merlinem popovídal, než se kolem půl šesté začali trousit další gratulanti, mezi nimi Lenka W. v prudce elegantním kabátu, Adélka bez svého roští Dalibora, ale ten dorazil později, mají to z Mnichovic snad ještě dál než já ☺ Adélka mi předtím prozradila, že se budou v červnu brát, už si podal žádost...

Časem Geekárnu zaplnila spousta lidí, vedle Senkových a již dříve zmíněných třeba Misery s mužem a malou dcerkou jménem Sofie Viktorie, přítel od Alexis Vilda, přítel od Lenky Petr, Voronde, Hinztu za brněnskou kliku, Hadati a Zuzka Pechová (bývalý Fajl). Předal jsem dárky a vydržel tak do sedmé a dobrodružnou cestou přes Strahov se vrátil domů.

● **13. února** dopoledne dorazila nová únorová věda pro příští IK a pozvánka na oslavu Ertarského nového roku Quida.

Odpoledne jedu pro Interkomy do Jalny, odtamtud k Filipovi do Časlavské (zkrušila jej rýma, takže jsme odvolali večerní RUR), ale sešli jsme se o hodinu dřív, takže jsem pak stihl zajet na zastupitelstvo P6, kde se projednávala pamětní deska L. Fukse. Bylo první kolo akce Nápady pro šestku, čili nejprve nás seznámili s metodikou výběru a zamítání projektů, pak si vyvolali jednotlivé navrhovatele, ti ve dvou minutách řekli, co mají na srdci, následovala krátká oponentura (jako že se v daném místě plánuje hřiště, nepatří to městu, je to v záplavové zóně...) a někdy, že se na to městská část podívá, když dotýčný upřesní, co navrhuje. O našem projektu pohovořila Michaela Marková a snad to bylo bez oponování, nebo jsem měl mikrosopánek, zeptám se ještě MM, ta říká, že důležitá budou další kola. Následovala beseda, ale to už jsem musel jet dál, ono asi místní zajímaly nové přechody a prostranství před školou než deska pro Ladislava Fukse.

● **15. února** hlásí Richard Podaný, že lednový Interkom dorazil i do Šestajovic, a dodává: Včera jsem byl na kostýmní zkoušce v ČT, protože budu v chystaném filmu (?) o stavovském povstání hrát významnou roli „šlechtice držícího opodál dva chrtíky, zatímco zimní král Fridrich bruslí po ledě“ :-). Přiležitostně budu vyprávět, jak jsem si zkoušel škorně, krejzlík a kníry...

Já zatím smolím Orientační seznam Akademie SFFH.

● **16. února** mám zase obíhací den, brzy odpoledne jsem se zastavil v Litagu u Klimentské u Marty Knápkové (přeložila román *Megasmutná pravdivá lovestory*, který nám před časem recenzovala Adélka Červenková, a teď *Zlatá jablka* Eudory Weltyové, které recenzoval Jirka Grunt). Pak jsem vyrazil na kus řeči s Monikou Jupovou do Tritonu, kde jsem také nabral recenzi výtisky pro XB-1. Odtud jsem popojel do Arga, popovídat s Richardem Klíčnikem, plným elánu a chuti vydávat a překládat komiksy (i ty francouzské ☺). Pak jsem se vydal ke Kruhu, kde mě asi za hodinu našli Jiřina a Vlado Říša, ostatní jsou na horách, choří nebo pracují...

● **19. května** po půlnoci, takže vlastně až 20. rozesílám concept Orientačního seznamu Akademie SFFH.

● **20. února** poslal Franta Mašek příspěvek o historii KZG, vemte si z něho příklad. Přečtete si jej asi v dubnovém IK. Bohužel přišla i práce, budu vydávat knihu o paduku (korejsky go).

● **22. února** dopoledne mi Martin Gilar poslal další pokračování Civilizačního šoku, odpoledne kvačím na schůzi Klubu Julese Vernea spojenou s přednáškou Františka Novotného o vojenských lodích v době Julese Vernea.

Frantova přednáška byla excelentní a na vývoji válečných lodí ukázal, jak moc se změnil svět během jednoho lidského života. Několik měsíců před Vernovým narozením proběhla poslední bitva dřevěných válečných lodí, umíral v době bitvy u

Cušimy a rok po jeho smrti stavba prvního Dreadnoughtu rozdala znovu karty a začalo další kolo závodu ve zbrojení.

V Matu se ukázal Vlado Říša a později i Ondřej Morava, ale jak sem pochopil, sešli se tu, jen aby nemusel Vlado posílat Lucii L. autorák poštou.

● **23. února** mám U Kruhu schůzku s Ivo Fenclem. Obsluha nás zase vypekla, někomu rezervovali salónek a nebyli schopni mi poslat sms. Naštěstí tam měli stůl s rezervací od 20.00, kde jsme ještě s Jiřinou a Richardem Šustou poseděli, obával jsem se, že budu smrdět od kouře, ale s oteplením asi zapnuli nějakou klimatizaci či filtraci a bylo to celkem OK. Nicméně uděláme průzkum, zda by se nedalo přesunout do Lucerny, kde má Richard nejlepší vzpomínky z dob svého studentského mládí. Je tam slušná kuchyně, ale cokoli musí být lepší než nabídka Kruhu, a někde v koutě snad nebude nesnesitelný hluk.

● **24. února** jsem chvíli sledoval Stopařova průvodce po galaxii a napadlo mě, zda bychom si potom, co Angličani našli odvalu k brexitu a Američani si ze zoufalství zvolili Trampa, nemohli přiznat, že ten Adams vlastně není nic moc, takový odvar z Monty Pythonů (a i ti se přeceňují).

● **27. února** dojedu do RUR se čtvrt hodinovým zpožděním, zastihnu tam Honzu Macháčka, an cituje z nějakého autora o kořenech fašismu. Že vyrůstají ze sexuální frustrace. Zeptal jsem se, zda se to týká i radikálního politického islámu (de facto islámofašismu) a dověděl se, že tím se autor nezabýval, asi šlo o nějakou starší práci, protože autor ještě radil komunistům, že pokud chtějí nad fašismem zvítězit, musí ve svém společenství odstranit zdroje sexuální frustrace. Podle všeho jej komunisti neposlechli, ale mám za to, že se to podařilo liberální demokracii, ovšem za cenu, že narušila demografii svých společností.

● **28. února** můj původní plán setkat se s Ivo Fenclem, navštívit Zdeňky Pobudu a Rosenbauma pak jít na Slova mají křídla, a odtud zajet k Jirkovi Doležalovi začal až bodem 4, dobrou zámlinkou k tomu bylo, že Ivo nepřišel, tyhle běhy Prahou už pro mě nějak nejsou.

SMK se schází opět v kavárně Iluze, ta má nové majitele nebo obsluhu, zatím mluví raději anglicky. Nedostal jsem kompletní program, tak jsem byl (mile) překvapen, když jsem tam potkal Františku Vrbenskou a Aničku Šochovou, měly připravené povídky o Ženě se Ivem (přijela kvůli tomu i Dagmar „dřive“ Pirohová s manželem, ale nejdřív jsem si jich nevšímal).

Františka to pojala zase tak nějak nějak obrozenecky, opravdu jsme po třiceti letech práce stále na začátku a je třeba obhajovat a vysvětlovat fantastický žánr? A ženská emancipace snad probíhá ještě mnohem déle, je třeba dělat humbuk okolo toho, že se najde třináct potažmo dvaapadesát dobrých povídek. Pokud by na základě toho někdo uvěřil, že máme i tolik spisovatele, šlo by o klamání veřejnosti, které by se fantastickému žánru jednou ve zlém vrátilo.

● **1. března** mi houkání sirény připomenulo, že na NYXu Honza Vaněk, jr. upozornil na článek v Respektu, ve kterém za komunitu či klub hlídačů poledního houkání figuroval Nalim Lidochaz.

● **2. března** u Kruhu se s Richardem Šustou domluvíme, že příště vyzkoušíme hospodu Pod Lucernou.

● **3. března** posílá organizátorka letošního Parconu Kristýna Obrdlíková Krátkou zprávu o Parconu 2017. A Ivan Adamovič recenzi na *Uminu verzi*.

● **4. března** posílá Zuzana Hloušková recenzi na *Malostranského d'ábla*, značně k lepšímu přepracovala tu minulou, asi pod dojmem debaty u Klímových. A člen Rady ČS fandomu **Honza Harvalík** posílá oznámení, že se (25. března) žení (tam, co naposledy JWP). Blahopřejeme.

● **6. března** rozesílám info, že se ve čtvrtek sejdeme v hospodě Pod Lucernou.

● **7. března** se v Epoše u Zdeňka Pobudy seznamují s autorem sbírky *Archa zrůd* Pavlem Fritzem. Je to velmi sympatický mikrobiolog a člověk ☺ Pochválili jsme mu jeho povídky, já trochu zkritizoval jeho *Přístav u řeky Styx*, který začíná být zajímavý až po smrti hlavního hrdina a hlavně je zbytečně dlouhý, ale vzal to v dobrém.

Chvilku po páté se pak scházím se Zdeňkem Rosenbaumem, jeho obvyklá stolní společnost se takřka nedostavila, takže jsme probrali vydání jeho poezie a pak zavzpomínal na lidi, kteří mu jako klukovi (mladému básníkovi a povídkáři pod osmnáct) pomohli a poradili v začátcích. A jak dnes jako sedmdesátník lituje, že jim nikdy nestihl poděkovat. Když mladý člověk mění školy a bydliště, tak ho to prostě nenapadne a nedojde mu, že některé lidi asi vidí naposledy.

Napsal mi Ondřej Ševčík, všiml si, že uteklo pětadvacet let od vydání Ramaxu, a můžeme se těšit na jeho stať k této příležitosti.

● **8. března** mi Martin Petiška posílá k nahlédnutí či posouzení svou fantasy a Honza Křeček píše, že dělal rozhovor s M. Příbáňem, slíbil poslat něco málo do IK.

Za starých časů jsme na MDŽ pořádali S*S*S*R (Sraz Starých Scifistických Struktur), kde jsme se snažili promíchávat věkově odlišné vrstvy scifistů, nějak nám to už nefunguje. A víte, co nyní znamená ta zkratka: Miláčku, Dnes Žehlíš.

● **9. března** odpoledne se u nás zastavil Jirka Olšanský, napsal povídkový triptych, dle mého skvělý, probírali jsme, co s ním. Večer se místo U Kruhu cvičně scházíme v hospodě Pod Lucernou. Přišel jsem sice jen pět minut po šesté, ale objednaný stůl už byl skoro plný. Byla tu Jiřina, které jsem dovlekl kategorii Novely z CKČ a se kterou jsme přemýšleli, kdo by mohl napsat doslov do letošního Mloka, Vlád'ové Němec a Kejval, cestu sem našel i Jirka Olšanský a samozřejmě i objednatel stolu Richard Šusta. Po mně dorazili ještě Honza Kovanic a Robert Rameš. Obsluha vynikající, jídlo skvělé (a drahé, odpovídající místu a kvalitě). Ale je tam přílišný hluk, navíc než se vytříbila témata, většina našeho osazenstva spíš mlela svou, než aby poslouchala ostatní, a protože jsem seděl vedle Honzy Kovanice, za chvíli mi přeštila hlava. Pro takovou bandu žvanilů je nutný salónek, aby alespoň někdo někoho slyšel.

● **10. března** je poslední den pro odeslání prvního kola Akademie, když se vše podaří včas sečíst, najdete výsledky na straně 1. Odpoledne rozesílám pozvánku na pondělní RUR u nás.

● **11. března** s Michaelou navštěvujeme pražskou ZOO, podívat se na naše adoptivní syny. Díky Janě Libichové jsme zkrátka už rok krkavčí rodiče.

● **12. března** probíhá sčítání hlasů prvního kola Akademie.

Honza Křeček poslal nové texty a Franta Houdek další vědu, mám za to, že se vydání dalšího IK už nedá odkládat. ☺

Kouknul jsem večer na detektivku na Primě a hled'me, Marek Dobeš tam hraje policejního technika ...

● **13. března** odpoledne se u nás zastavil Ivo Fencel a večer jsme pořádali turnaj ve hře Zlaté Česko o znalostech českých reálií, sešli jsme se Filip, Hanka, Sargo a Honza Vaněk, jr. Nejtěžší otázky se týkaly sportu a pak zeměpisu.

● **14. března** zajdu za Zdeňkem Rosenbaumem a pak k Jirkovi Doležalovi. Stále místo práce na Interkomu vylepšuju prohlížeč jeho databáze, snad s tím přestanu, až mu to ukážu.

Dorazily obrázky od Kristýny, tak snad začnu dělat na Interkomu místo toho vábného programování.

Ozvala se Vilma s nabídkou oslavit mé narozeniny, ale dohodli jsme se, že to odložíme o týden, aby se to všichni dověděli včas. Ať příští Bulvár začne nějakou pořádnou událostí. S Karolinou Francovou domlouvám doslov pro chystaného Mloka 2017. Asi bych se měl také podívat na nějakou kategorii, ale ve čtečce mám nový román Richarda Šusta *Válka memů*...

● **16. března** zase U Kruhu, sice si nás tam moc nepovažují, výběr jídla také nic moc, ale pivo je dobré a není tam takový hluk jako Pod Lucernou. Franta Novotný dočetl Malostranského d'ábla a zajímal se, stejně jako naše recenzentka, o podíl fikce a výzkumu. Já s Richardem Šustou probíral jeho novou knihu, už jsem na 49 %, Jiřina lákala Frantu na Parcon, Franta zase Richarda na moře :-)

● **17. března** jsem se dokopal k té stresující události sestavit březnové dvojčíslo. Vše je brzy hotovo, ale vím, že posledních 10 % práce zabere ještě 90 % času :-)

● **18. března** už jsem zase o rok starší.

Zdeněk Rampas

Trump! Jak se to stalo?

- stalo se to, protože jste zakázali velká balení sladkých limonád a kouření v parku

- protože lidi, co nesouhlasí s homosexuálními sňatky, označujete jako homofoby a ty, co mají pochyby ohledně imigrace, jako rasisty

- protože ti, co mají zbraň a nejedí zrní, jsou pro vás fašisti

- protože jste označení „běloch“ proměnili z popisu v nadávku

- každý, kdo nesdílí váš ekopietismus, je podle vás nebezpečný

- protože s Obamovými kritiky zacházíte jako s extremisty

- protože se zabýváte jednopohlavními záchody, místo abyste se věnovali exekucím domů

- protože fízlujete jazyk lidí, kritizujete jejich rodičovské dovednosti a znehodnocujete to, v co věří

- protože jste brečeli, když se někdo vysmíval koránu, a smáli se, když se vysmíval bibli

- protože říkáte, že kritizovat islám je islamofobie

- protože stále říkáte lidem: „Nesmíš si myslet tohle, nesmíš říkat tamto, nesmíš dělat ono.“

Za Trumpa můžete vy!

Brendan O'Neill v časopise *The Spectator* (20. 1. 2017) pod názvem Trump! How did this happen? (Překlad Cyril Höschl)

The Hobbiton, movie set aneb návštěva téměř u Bilba

V pět hodin odpoledne 24. prosince nastupujeme nedaleko obce Mamata uprostřed Severního ostrova Nového Zélandu do zeleného autobusu s nápisem The Hobbiton pod dozorem typické novozélandské průvodkyně a jedeme několik kilometrů přes hobitínské kopečky do skrytého údolí, do opravdového Hobitína. Za chvíli jsme na místě, voleném záměrně tak, aby se nad obzorem nikde při filmování ani náhodou neobjevila sebe-menší stopa po civilizaci, která by mohla znehodnotit záber.

Procházíme za důkladného, leč značně nesrozumitelného výkladu – průvodkyně každé třetí slovo vytahuje do neuvěřitelně vysokých tónů a ještě místo „e“ všude říká „i“ – postupně

Nominace Akademie SFFH za rok 2016 (dokončení ze strany 1)

Nejlepší dílo (domácího) výtvarníka

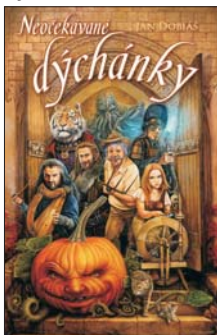
Tomáš Kučerovský: Mračna nad Arénou
Martin Cuco Luciak: Temnota z Pressburgu
Milan Malík: Vodní nůž
Jitka Šenkeříková: Svedomie temnej časti
Jana Šouflová: Neočekávané dýchánky

Nejlepší nakladatelství

Argo
Artis Omnis
Brokilon
Hydra
Triton-books

Nejlepší časopis

Interkom (sest. Zdeněk Rampas)
Pevnost (sest. Martin Fajkus)
XB 1 (sest. Vlado Ríša)

Cena za dlouholetou práci pro SFFH

Ivan Al'akša
Tomáš Jirkovský
Alexandra Pavelková

Ondřej Morava & Zdeněk Rampas

jednotlivými částmi Hobitína. Kolem zeleninové zahrádky, kde jsou všechny vystavené kousky zeleniny právě, zde vypěstované, s výjimkou brambor, kolem rybníčku, jednotlivých kulatých dveří do hobitích nor, před kterými jsou naaranžovány předměty podle jednotlivých hobitích profesí. Truhlář, rybář, švadlena, mlékař a podobně.

U jedněch z nejhezčích dveří průvodkyně postupně celou výpravu po skupinkách fotí všemi těmi foťáky, telefony, kamerami a ostatními záznamovými zařízeními. Konečně přicházíme k tomu nejdůležitějšímu, ke Dnu pytle, domovu Bilba Pytlíka. Následuje další zajímavý výklad, pokračujeme k Oslavovému stromu, kulatým dveřím, kde na Sama čekala Růža s dětmi, a konečně přes kamenný most kolem mlýna k hospodě u Zeleného draka. A dáváme si tu pivo.

Neuvěřitelný zážitek. Pivo u Zeleného draka. Chápete to? U Zeleného draka. V Hobitíně. Útrapy cesty jsou zapomenuty, náklady zatím ještě ne (vstupné 80 NZ\$), ale... prostě... paráda. „Wow,“ řekli by domorodci.

Po vychutnání piva a atmosféry hospody se pomalu sbíráme do skupinky a jdeme další částí Hobitína k autobusu a pak cestou zpět do jiného – tedy našeho současného – světa ještě sledujeme vzpomínkové video z Pána prstenů a krátký proslov Petera Jacksona.

Nechce se nám ani věřit, že jsme z reality vypadli pouze na dvě hodiny. Tak si krásné chvíle ještě trochu protahujeme o prohlídku obchodu zavaleného nesmyslnými suvenýry, jako jsou například plastové elfí uši, ale i nádhernými obrazovými publikacemi z jednotlivých dílů Pána Prstenů i Hobita. Vše ve značně nepříznivých cenových relacích, ale kupujeme si alespoň průvodce po lokacích Pána prstenů a doufáme, že se nám při další cestě po Novém Zélandu bude ještě hodit.

Několik zajímavostí z výkladu, jak se je podařilo rozluštit z výkladu a zapamatovat:

- Poté, co hledači lokací určili místo, kde bude Hobitín, přišel Peter Jackson za majiteli pozemků s tím, že jim zaplatí velkou částku, ale požaduje, aby se rodina majitelů sebrala a na tři roky odcestovala a na vlastním pozemku se celou tu dobu neukázala. Tak si sbalili všechny krámy a odjeli na tři roky někam na Bora Bora. Jen ovce tam směli nechat, ty prý do Hobitína patří.

- Jak však dostat přes ty kopečky všechnu potřebnou techniku k filmování, techniku k vybudování kulís, catering a tak? Inu Peter Jackson zašel za novozélandským předsedou vlády, domluvil se a ženisti novozélandské armády vybuodovali potřebnou infrastrukturu v rámci výcviku.

- Při budování Hobitína bylo místo osázeno malými ovocnými stromky. Peter Jackson ale přišel s tím, že Tolkien píše, že děti seděly pod švestkou. Zasazený strom nebyl švestka, tudíž bylo potřeba otrhat všechny lístky a nalepit nové švestko-

vé, včetně samotných švestek. Strom byl v záběru cca 3 vteřiny.

- Malebný rybníček s kvákajícími žabičkami... jenže při filmování žáby vydávaly takový křavál, že Jackson nařídil všechny vylovit a přenést jinam.

- V dálce v údolí, jakoby mimo Hobitín, tři hobití nory. Proč tam jsou? Co kdyby náhodou kamera zašvenkovala tím směrem? Tak tam tedy vybudujte tři nory, řekl Jackson. Kamera tam ovšem nezašvenkovala a v žádném záběru tyto hobití domečky nejsou.

- Oslavový strom byl pro filmování řádně ozdoben a poté pod Jacksonovým přísným dohledem odstrojen. Filmaři na něm však zapomněli několik provazů a Jackson si toho nevšiml. Jsou tam dodnes.

- Strom nad Dnem pytle. Krásný strom se spoustou křivých větví. Ale padalo z něho listů, které hyzdilo scénu v rozporu se scénářem. Strom byl na Jacksonův příkaz odstraněn a nahrazen umělou konstrukcí stejného vzhledu – tři měsíce práce.

- Bilbo a Gandalf sedí na lavičce před Dnem pytle, spokojeně bafají ze svých fajfek a pozorují západ slunce. Vzhledem k orientaci Dna pytle a ani Petrem Jacksonem neovlivnitelné dráhy Slunce na obloze je však západ za jejich zády za Bilbovým domem. Nezbyvá než potřebnou scénu točit při východu slunce ve 4 hodiny ráno.

- Sam Křepelka se vrací z velké cesty domů, kde ho čeká Růža s dvěma dětmi. Holčička, která běží Samovi v ústřety, je pravou dcerou herce, a dítě, které drží Růža v náručí, je vlastní dítě herečky.

- Po skončení natáčení Pána prstenů se začalo s bouráním Hobitína. Pak bylo bourání pozastaveno s ohledem na plánovanou realizaci Hobita. Poté, co byla odkoupena filmová práva, byl Hobitín dostavěn a rozšířen.

- Po každém filmování jsou všechny lokace uváděny do původního stavu, takže mnohdy lze jen těžko reálné scenerie poznat. Tento osud však nepostihl Hobitín. Když majitelé pozemků viděli kulisy těsně po skončení natáčení, rozhodli se udělat maximum pro jejich zachování. Domluvili se s místními řemeslníky, kteří měli lokaci uvést do původního stavu, a ti zdržovali bourání, jak to jen šlo, vymlouvali se na nebezpečnost prací a podobně, a zatím majitelé pozemků odletěli do USA a vedli tam jednání s majiteli autorských práv tak dlouho, až získali svolení k zachování této lokace.

- Hospoda u Zeleného draka v Hobitíně v době filmování nestála. Bylo to jen pár ateliérových kulis. Avšak poté, co majitelé pozemků získali souhlas s další existencí Hobitína, rozhodli se Zeleného draka kompletně zrealizovat. Celý komplex postavili nově v roce 2012 (možná v trochu jiném měřítku, přizpůsobeném lidským velikostem) a vaří tu pivo. To pivo se nesmí lahvovat ani točit do donesených nádob. Je tak k dispozici pouze na tomto jediném místě na světě.

- Slavná scéna, ve které jedou Frodo s Gandalfem na voze: vůz prý byl speciálně konstruován tak, že Frodo seděl asi tři metry za Gandalfem, proto byl ve srovnání s ním tak malý!

Starknest

Pragoffest 2017 - crowdfunding, ženy a červení trpaslíci

První únorový týden s sebou přinesl každoroční fandomovou událost jarních prázdnin: PragoFFest. Nadopovaná pražsky proti nachlazení jsem se trochu obávala, že si con tolik neužiji, ale opak byl pravdou. Po krátkém procházení lákavou hernou, kolem stánků s knihami, tričky či hrami i skrze chodby plné skvělých cosplayů a po pár zastávkách u dlouho neviděných přátel jsem zamířila na přednášku Petra Tomka o fandomu a crowdfundingu. Petr už delší dobu pracuje pro portál Startovač a pomáhá zlepšovat tamní crowdfundingové projekty. Možná by vás překvapilo, kolik fantastických projektů už u nás vzniklo, ať už se jedná o romány, antologie, komiksy, filmy či jiná díla. Loni jsme koneckonců mohli sledovat například úspěšnou kampaň antologie *Žena se lvem*.

Petr zábavnou formou představil rozdíly mezi různými typy crowdfundingu, našimi končinami a zahraničím, a ukázal, že vedení kampaně není jen záležitostí patnácti až šedesáti dní jejího průběhu na portálu, ale jde o náročnou práci začínající oslovením a budováním širší komunity, pečlivým formulováním cíle a přípravou projektu, a v podstatě nikdy nekončící. Prozdíral i různé typy a triky, některé z nich například zjevné, ale i tak mnoha začínajícími autory projektů opomíjené (Jednejte se startéry jako sobě rovnými – nedělejte ze sebe před nimi žebřáka, ale ani se nad ně nepovyšujte.

Včas komunikujte. Nezapomínejte zveřejňovat novinky.), jiné mnohem méně očividné (Třicetidenní kampaně mají v průměru nejvyšší úspěšnost. Dávejte si opravdu pozor na cenu poštovného. I v úvodním obrázku či videu se dá šikovně pracovat s textem... a mnoho dalších). Případné opakování přednášky doporučuji navštívit každému, kdo i vzdáleně uvažuje o vedení či zapojení se do nějakého crowdfundingového projektu. Pořád si užili i ti, kdo podobnou kampaň neplánují – Petr přednáší dobře a vtipně a téma je zajímavé i pro „outsidery“ ve světě crowdfundingu.

Přednášky jsou pro mnoho návštěvníků conů až druhotné po potkávání přátel, hraní her či focení cosplayů, ale tradičně stály za návštěvou, přinejmenším na mé oblíbené futureconové linii, kam patřil i Petrův pořad o crowdfundingu. Tomáš Petrásek ve své přednášce položil otázku: „Porozumíme mimozemšťanům?“ a pokusil se ji zodpovědět přes naše zkušenosti s porozuměním inteligenci a komunikaci zvířat, zejména těch méně příbuzných lidem (lidoopy zmínil spíše okrajově), a luštěním záznamů zaniklých civilizací jako starých Egypťanů, Chetitů či Mayů. Poukázal na výhody, které jsme měli u luštění písem (záznamy přítomné ve více jazycích zároveň, slova se společným základem, vlastní jména...) a které rozhodně nemůžeme u vzkazů mimozemských civilizací očekávat. A tím možné komunikační problémy zdaleka nekončí – co všechno

může způsobit i „pouhá“ nesouměřitelnost smyslového vnímání, i když odhlédneme od všech možných „kulturně-sociálních“ odlišností?

Na FutureConu se návštěvníci mohli setkat také s průzkumem Marsu, planetární ochranou (v podání mé maličkosti), ale i s pivem nebo monogamií. Na strategickém místě nad schody po cestě k přednáškovým místnostem měl MatFyz Expo stánek se svými videohrami. Ty spolu s dřívějším představením studia Warhorse ukazují, že u nás v tomto ohledu rozhodně vznikají zajímavé kousky. Zavítala jsem i do linie Knihovna, kde se Tereza Matoušková ve své přednáško-besedě snažila rozpoutat diskusi o „ženské fantastice“. Diskuse se ale rozběhla směrem apriorních předpokladů a anekdotických osobních zkušeností osazenstva a poněkud rozplizla do ztracena.

ale rozběhla směrem apriorních předpokladů a anekdotických osobních zkušeností osazenstva a poněkud rozplizla do ztracena. Chyběly mi relevantní statistiky ze zahraničí i od nás. Možná vinou svého přírodovědného vzdělání mám ráda čísla, zřetelná data nasbíraná jasně popsanou metodikou. Rozhodně na ně není absolutní spolehnouti a metodika může odrážet mnohá apriorní zkreslení, ale pořad je podle mě lepší čísla pro snazší orientaci mít než nemít.

Shodou okolností jsem den nato narazila na web psychometrické laboratoře University of Cambridge, kde jsem vyzkoušela jejich nástroj k předpovídání vlastností pisatele na zá-

kladě delšího textu (který vznikl na základě analýzy textů a osobnostních dotazníků téměř 70 000 dobrovolníků) a nakrmita ho svými dvaceti sedmi anglicky psanými povídkami, převážně science fiction s několika fantasy a jednou detektivkou. Výsledek byl vtipný: dle odhadů jsem v průměru na 90 % muž (min. 72 %, max. 99 %) starý 30 let (min. 27 let, max. 33 let). Aby nešlo o artefakt psaní beletrie, na kterou přece jen nástroj nebyl kalibrovaný, vyzkoušela jsem i pár tweetů, statusů, e-mailů, CV a webových stránek: v průměru s 95% pravděpodobností muž, věk 27 let. V žádném případě nejde ani vzdáleně o vědecká data, je to ovšem vtipná kratochvíle, která by při vyzkoušení větším počtem autorů a autorek mohla říci přinejmenším to, že opravdu není stavěná na vstupy v podobě beletrie.

Možná se o tom pobavíme na některém z příštích conů. Na PragoFFestu se naše diskuse v čajovně mezi přednáškami točila spíše kolem dlouhodobého hvězdného vývoje červených trpaslíků a jejich planetárních soustav, osídlování lapetu, epigenetiky a (ne)výhod stěhování (aneb i scifisté se zraky upřenými do dálav vesmíru a předaleké budoucnosti mají občas dosti přizemní starosti). Uvidíme, co nám ona předaleká budoucnost přinese. V té nejbližší se určitě můžeme těšit ještě na spoustu podobně zábavných conů, jako byl i letošní PragoFFest.

Julie Nováková

Rozhovor s Milanem Fibigerem

Níže uvedený rozhovor s Milanem Fibigerem sice přinesla únorová Xantypa, ale byl notně zkrácený z důvodu omezeného místa v magazínu. Bylo by škoda, kdyby jeho některé postřehy a názory zapadly a nedostalo se jim zveřejnění. Děkuji proto Zdeňkovi Rampasovi a Interkomu, že se na těchto stránkách objevuje interview v původní podobě a dává tak širší prostor k pochopení malířových pravd, postojů a přesvědčení.

Fibigerovy knižní obálky a ilustrace jsou ve sci-fi fandum dostatečně známé, dá se říci, že sem bytostně patří. Vždyť jeho pouť na ilustrátorském nebi začínala na stránkách Ikarie a to hned v prvním ročníku její existence (1990). Až na několik výjimek, které opravdu potvrzují pravidlo, se výtvarník pohybuje nejčastěji mezi dvěma póly, dobrodružstvím a fantastikou. A je úplně jedno, zda kráčí o mayovky, westerny, verneovky, robinsonády, sci-fi, fantasy nebo horory; všechno to jsou témata, která Milana bytostně baví a přitahují. Výsledkem je pak kresebná scéna, jež samozřejmě nepostrádá spjatost s textem, ale obsahuje navíc i jakýsi specifický nádech a atmosféru romantiky, což s použitím realistického stylu dává dohromady silný divácký vjem. Tady explicitně vyniká a funguje práce s detaily i historicko-odbornými fakty, které malíř získává od svých stálých odborných spolupracovníků.

Padesátka, kterou jsi loňského roku oslavil, přinutí každého z nás k jakémusi bilančování s dosavadním životem a to jak s rodinným, tak pracovním. Nastala také u tebe nutnost sebereflexe, nebo se raději díváš dopředu bez patosu i sentimentu a vyhlížíš nové výzvy?

V souvislosti s vydáním luxusní monografie k mým zaplaťpánbůh dožitým padesátinám jsem se chtě-nechtě musel ohlížet po všech stránkách zpět. Dělal jsem životní chyby, ale ruku na srdce, kdo z nás je nedělá, většinou z neznalosti, mladické nerozváženosti či z nedostatku životních zkušeností. Naštěstí jsem si za většinu mohl a nesl odpovědnost sám a nemám zážitky typu „o nás bez nás“.

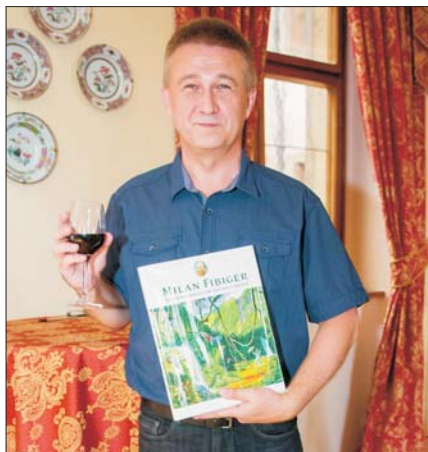
Po pětadvaceti letech dobrých i špatných zkušeností s různými vydavateli mám zajímavé zjištění, že vůbec nezáleží, na jaké jste profesní, řemeslné a umělecké úrovni. Záleží pouze jen, jak si s nimi takzvaně lidsky sednete.

Kdepak retrospektivní patos a sentiment, na ten nemám čas. Těším se na budoucnost a cítím se na vrcholu profesních sil. Právě teď musím ze sebe umělecky vydat vše, vyzbrojen řemeslnou dovedností a životními zkušenostmi.

Jaký je tvůj názor na současnou dobrodružnou ilustraci, která vychází či nevychází z díla Zdeňka Buriana, Gustava Kruma, Bohumila Konečného-Bimby, Miloše Nováka, Karla Tomana a Václava Junka? Vidiš tam nějakou

osobnost, nějakého svého následovníka, který by držel kvalitu na odpovídající úrovni?

Bohužel, v té míře odpovědnosti a komplexnosti, jak já přistupuji k jednotlivým ilustračním tématům a výzvám, konkurenci nemám, a o druhém takovém podobném ilustrátorovi v současnosti nevím. Zato však vím dobře, proč tomu tak je. Málokdo chce a má chuť strávit stovky ne-honorovaných hodin pečlivou přípravou před samotným započítím ilustrování, bádáním v historických reáliích, konzultacemi s odborníky a kostymérsko-modelovým nafočením ve stylu Alfonse Muchy. Dovolím si otázku: „Proč je asi krom olbřimnosti jeho epopej tak přesvědčivá, úchvatná a dech beroucí? Nafočené živé modely v dobových kostýmech“, toť správná odpověď!

Draperie nejsou vymyšlené, odpovídají reálnému modelu. To vše samozřejmě právě pro docilení co největší vizuální autentičnosti.

Již léta spolupracuji (a stali jsme se přátelé) s Františkem Novotným, vynikajícím odborníkem na lodní a námořní tematiku, s Leonidem Křížkem, zalcem v oblasti historie vojenství, autorem encyklopedie husitství a serveru „Militaria“ a Pavlem Mizerou, odborníkem přes indiánskou tematiku. V poslední době také s Jiřím Charfreitagem z Československé obce legionářské (ČSOL) a dalšími.

Všech u otázky zmiňovaných klasiků české dobrodružné ilustrace si dodnes nesmírně vážím a stále si nesu jejich výtvarný odkaz v srdci. S Gustavem Krumem jsem měl možnost se osobně setkat a byl to pro mě hluboký lidský zážitek. Snažím se na tyto klasiky navazovat, rozhodně je však nekopírovat, ale naopak hledat svou vlastní osobitou výtvarnou tvář či styl. Nakolik se mně to daří, nechávám na posouzení výtvarné veřejnosti či čtenářům.

Nesmíme zapomenat, že před Burianem i souběžně s ním existovali výborní ilustrátoři dobrodružné beletrie, které on často zastínil. Namátkou Věnceslav Černý, Václav Čutta, Jan Goth, František Horník, Jiří Wowk. Jaký máš k těmto mistrům štětece a pera vztah? Je mezi nimi nějaký tvůj oblíbenec?

Naprosto souhlasím. Nesmíme zapomenat a nezapomínám! Jsem sběratel a milovník knih jimi ilustrovaných. Sehráli obrovskou roli v mém útlém dětství. Zvláště ilustrace Věnceslava Černého s historickou tematikou husitství, speciálně jeho bravurní malby koní a bitevní scény v Starých pověstech českých. V mládí jsem se je snažil překreslovat a získával jsem tím tak rané výtvarné zkušenosti. Je zajímavé, jak jsou a vypadají úžasně v originále. Myslím, že by to byl dobrý podnět pro výstavu v Památníku národního písemnictví, v jehož útroběch jsou desítky a stovky nádherných originálů. Měly by být více než pouze uskladněny. Měly by být alespoň jednou za čas vystaveny k potěše veřejnosti.

Za osobní zmínku mi stojí uvést ještě Wowkovy stylově nezaměnitelné perokresby mého oblíbeného hrdiny Tarzana. Pak od Čutty obálky k dobrodružstvím Johna Cartera. Taktéž ilustrace Gotha a Horníka mají nádherný dobový nádech a punc. Mám totiž nostalgickou duši a s tím spojenou úctu a obdiv k poctivému ilustrátorskému řemeslu.

Byl jsi rozhodnutý už na vysoké škole, že se budeš věnovat výhradně knižní ilustraci?

Ano, byl. Bylo to splnění mého celoživotního snu a cesty ve výběru povolání. Setkání s ilustracemi Zdeňka Buriana v raném dětství bylo v mém případě osudné. Okamžitě jsem měl touhu je napodobovat či se jim pokusit co nejvíce přiblížit. Přitáhly mě ještě více ke kreslení a malování, v kterých jsem měl od útlého mládí oblibu, založenou částečně na motivujících pochvalách dědečka, u něhož jsem se s oblibou probíral svazky jeho velké knihovny, a snad jistě míry výtvarného talentu. Burianovy ilustrace a filmy Karla Zemana byly zásadní prvky, co rozvíjely mou dětskou fantazii. Následovala však relativně dlouhá doba pro splnění dětského snu: Absolvovat střední výtvarnou školu SUPŠ na Žižkově a následná šestiletá studia v ateliéru ilustrace na VŠUP. To vše musel člověk zvládnout, aby se mohl v době před sametovou revolucí regulérně živit ilustrováním. Cítil jsem to jako zajímavý osobní i historický paradox, že jsem dostudoval přesně v roce 1990. Půl roku od sametové revoluce, kdy tato bezpodmínečná podmínka živnosti (rozuměj vzdělání – pozn. MK) pomínila a ztratila smysl, se do oboru a praxe přihnaly hordy amatérských pseudoilustrátorů, ochotných ilustrovat vše, třeba i zadarmo. Člověk se musel hned od začátku opravdu hodně snažit, aby mezi nimi nezapadl a udržel si svou výtvarnou a morální úroveň. Určitě studii nelituji, poznal jsem spousty úžasných lidí, s mnohými se přátelím dodnes, třeba se skládem Petrem Němcem, žákem prof. Libeňského, typografem Davidem Pohribným a Františkem Štormem, s kterým jsme na vysoké škole založili legendární blackmetalovou skupinu Master's Hammer. Studentského života jsme si užívali plnými doušky a to doslova a do písmene.

Během své ilustrátorské tvorby jsi používal různé techniky. Je nějaká tvoje nejoblíbenější?

Výběr techniky ilustrací nezáleží ani tak na výběru samotným ilustrátorem, ale vychází z předpokládané formy reprodukce ilustrace, kvality papíru a v neposlední řadě financí vydavatele, kolik je ochoten investovat do výroby a tisku knihy. Techniky mohou být různé, počínaje klasickou perokresbou či

tužkovou kresbou, včetně kolorovaných variant, dále negativní bílou kresbou na černý papír, ojedinělou technikou černobílého kvaše, v které právě zmíněný Zdeněk Burian byl a pořád bude bezkonkurenční mistr, až po klasickou olejomalbu na plátně či dřevěné desce. Další podnoží jsou ryté techniky: dřevořez, dřevoryt, linoryt až po ultra grafické techniky: suchá jehla, lept, litografie. Těmito všemi a

mnohými dalšími technikami lze ilustrovat knihu. Osobně jsem si nejvíce oblíbil, vzhledem k mému obdivnému vztahu k Z. Burianovi, techniku černobílého kvaše. Svá „know how“ si Burian pochopitelně vzal s sebou do věčných lovišť, ale na druhou stranu člověk při jejich hledání objevil v rámci stejné techniky zase své specifické postupy.

Technika černobílého kvaše však vyžaduje při reprodukci kvalitní křídový papír, aby řádně vyzněla, a tím je samozřejmě vydavatelsky finančně náročná. Mám-li volnou ruku při výběru, snažím se techniky střídát. V knize je největším luxusem pro ilustrátora výsledná barevná dvojstrana na kvalitním hlazeném křídovém papíru silnější gramáže.

A co volná tvorba? Vzniklo něco v poslední době, anebo na ni nemáš vůbec čas?

Mám na ni svůj subjektivní názor. Mnozí jistě nebudou souhlasit a budou tvrdit třebaš pravý opak. Mé čtvrt století zkušeností a pozorování však hovoří jasně. Volná tvorba je buďto za A) přepychy nebo za B) z nouze ctnost. Myslím, že každý umělec se pohybuje během svého života mezi těmito póly. Buď je výtvarných zakázek požehnaně a tudíž nemá na nic jiného čas, anebo nemá výtvarné zakázky, a aby jen tak nezahálel, věnuje se volné tvorbě. Maluje takzvané do foroty obrazy, u nichž se modlí již od začátku, aby někoho v budoucnu oslovily.

Po jejich dokončení ho čekají následné útrapy a v devadesátí devíti procentech nevratné investice s jejich rámováním a vystavením, pakliže mu aspoň jednou za čas na zvonek ateliéru nezazvoní bohatý kupec. Sám tedy preferuji variantu A, není to však otázka nedostatku nápadu, invence. V hlavě jich nosím mraky, ale nemůžete mít všechno.

Samozřejmě si v mezičase, kterého mám minimum, přece jen občas namaluji kubistický obraz, abych si odpočinul od každodenní detailní práce pod lupou na svých ilustracích. Už se blížím k počtu dvanácti kubistických obrazů. Chystám je vydat jako raritu mé tvorby vlastním nákladem, v limitovaném počtu, jako kalendář na příští rok. Orientačně jsem se před nedávnem zastavil v jisté nejmenované aukční síni. Náctiletá slečna mi sdělila, že dělají pouze „posmrtné autory“ a tak jsem jí řekl, že se potom s obrazy stavím.

Máš takový ten niterný pocit, že se ti něco obzvlášť povedlo, ať už po stránce výtvarné nebo „využití nabízené šance“?

Moc dobrý pocit mám ze spolupráce s ČSOL. Zatím jsem namaloval plakát, puzzle a letošní novoročenku. Byl to můj tajný sen nějakým svým dílem pomoci zviditelnit odkaz československých legionářů. Tématika je mi velice blízká, neboť můj pradědeček Josef Heřmanský z Dobrovice u Mladé Boleslavi taktéž absolvoval slavnou ruskou anabázi. Z Vladivostoku odjel 8. června 1920 lodí Teucer přes Tchaj-wan, Singapur, Colombo, Rudé moře, Suez až do Terstu a odtud vlakem přes Vídeň domů. Pradědeček byl muzikantem ve vojenské kapele, tedy s oblibou říkám žertem, že „prohrál“ první světovou válku. Psal si deník, který vydal Okresní archiv Mladá Boleslav s mojí obálkou. V případě plakátu a puzzle jsem zvolil i pro větší zpřístupnění tématiky dětem techniku klasického retrokomiksu v stylu Supermanů a Batmanů, neboť osudy legionářů mě téměř takto hrdinně připadají. Já je osobně považuji za takové hrdiny, bez kterých by náš stát neexistoval.

Ponořil jsem se záměrně na dva měsíce do světa komiksové výtvarné klasiky „zlatého věku“ a jejich nejskvělejších kreslířů a nastudoval způsoby kultury linky a šrafování Joe Shustera, Boba Kaneho, Jerry Robinsona, Jima Aparu a dalších. Tento úžasný kreslířský styl v současném komiksovém světě úplně vymizel jako ztracené řemeslo, takže jsem pojal úmysl ho rehabilitovat.

Na plakátu byla nejsložitější samotná rekonstrukce obrněného vlaku „Orlík“ (existuje málo dobře čitelných archivních fotografií a filmových záběrů). Musel jsem si také nafotit bojové pózy modela v originálních uniformách, vše pod odborným vedením Jirky Charfreitaga. Mám pocit, že jsem udělal maximum, a na výsledek je to znát.

Dále jsem v poslední době podpořil svojí malbou pamětní pohlednici pro Spolek železniční historie Martinice v Krkonoších v jejich úsilí zachránit unikátní nádraží, aby bylo prohlášeno státem za kulturní památku, což se zaplaťpánbůh navzdory modernizačním tlakům Českých drah podařilo.

Na čem v současnosti pracuješ?

Pracuji na velkých ilustracích (originály formátu A2) ke klasickému dobrodružnému románu pro mládež *Švýcarský Robinson* od Johana Davida Wyssu, který vyjde v letošním roce ve vydavatelství Triton. Byla mi svěřena volná ruka ohledně ilustrací i grafické úpravy knížky. Bude to v podstatě roční práce, protože ilustrační výbava knihy bude více než luxusní. Osm barevných dvojstran dobrodružných výjevů, 20 perokreseb, mapky a přebal. Dávám do toho všechn svůj um a s ilustrací se v touze po dokonalosti doslova mazlím. Mezitím jsem ilustroval knihu menšího rozsahu *Tajemství čtrnácti knížat a jejich křtu* v roce 845 autorů Houšky a Müllera pro to samé vy-

davatelství. Chystá se další spolupráce s ČSOL, pražským Sokolem a mám rozmalováno několik portrétních obrazů, například Alberta Vojtěcha Friče. Tedy krásné a zajímavé zakázky, práce nad hlavu, ale ať to trvá věčně!

Ilustrováním se živíš, je to tvoje profese. Druhou oblastí, kde vybijíš své umělecké sklony, je hudba, a to nejen jako hráč, ale i jako skladatel a textař. To ovšem na amatérské bázi a jako relaxaci, „upouštění páry“. Můžeš k tomuto říci něco bližšího?

Hudba je mocná čarodějka a pokušitelka, kdo ji aktivně okusil, ví, o čem mluvím. Je daleko emocionálnější než malování a navíc dává při její produkci zapomenout na okolní svět. Svým způsobem funguje jako droga.

Musel jsem si ji přímo zakázat, byly doby, kdy jsem vymýšlel skladby a kompozice pro 14 nástrojů v mé doposud největší kapele Ohnivá voda (cédéčko lze nalézt na YouTube). Člověk pak chodí po světě, v hlavě mu to stále hraje a realita mu uniká do té doby, než ho převálcuje. Nařídil jsem si, po učen po životních zkušenostech, hudební abstinenci, i když pochopitelně ne úplně.

V současnosti mám reggae trio Reggaeings s kamarády; úžasným charismatickým zpěvákem Ludvíkem Skočdopolem a vynikajícím kytaristou Jirkou Rollem. Občas vystupujeme v Dejvicích v miniklubu Už jsme doma.

Dále jsem se rozhodl a hudebně podpořil každoroční tradiční setkání Klubu Kamarádů Kapitána Kida v Zbořeném Kostelci. S kamarádem Krtkem a Pařezem jsme navcvičili jeho písně a loni je zahráli na této akci. I toto hudební minimum, v kterém se angažují, je časově náročné.

S přibývajícím věkem hledám v hudbě pohodičku a uvolnění, ale to je myslím přirozené.

Jak jsi s dosavadní prací i životem spokojený?

V souvislosti s mojí padesátkou přicházela různá blahopřání, třeba taková, že ve středověku se tohoto věku téměř nikdo nedožil. Nu i tak se to dá brát, s tím lze být konec konců spokojený.

Na druhou stranu však přicházela jiná, že vše teprve s padesátkou začíná. K těm se já, do poslední chvíle nezdojný životní optimista, jednoznačně přikláním. Mám úžasně rodinné zázemí, profesně zvládnuté řemeslo a netrápím se již dávno jak co namalovat, mám krásnou práci, která je zároveň mým koníčkem a splněním celoživotního snu. Co více si mohu přát?

Milan Krejčí

Poznámka MK – *vzhledem ke skutečnosti, že rozhovor s MF vznikl v roce 2016, jsem uvedl do reálu časové údaje typu „letos“ nebo „příští rok“. Ostatní informace popisující stávající stav při rozhovoru jsem ponechal beze změny.*

Velký Tématotvorný

Na vrcholu své oslavné osobní i autorské dráhy byl H. G. Wells patrně nejslavnějším a nejvlivnějším spisovatelem světa. Z odstu-
pu jednoho až půldruhého století to zní zároveň logicky i zvláště. Neudivuje nás to nějak nad míru, protože jeho jméno je stále s námi: známe tituly jeho nejslavnějších knih, podle jeho námětů se nadále točí filmy, ba velkofilmy (ač často zpitvo-
řené kamsi k hranici trapnosti); víme, kdo to byl a o čem psal.

Zvláštní nám to však připadá proto, že bychom si snadno vzpomněli na jiné autory jeho doby, kteří soudem literárních dějin, tedy přinejmenším tím estetickým a akademickým, prošli vlastně lépe, které považujeme za hodnotnější umělce a které častěji potkáme v příslušných edicích věnovaných klasikům. Kromě toho sice H. G. Wellse mnozí (pokud se zajímáme specificky o literární fantastiku, místo „mnozí“ si bez zaváhání dosadíte „všichni“) známe, ale zdaleka ne všichni dál čteme.

Když přemýšlíme, čím je tento rozpor dán, nejvíce ze všeho asi dospějeme k tomu, kolem čeho se točí celá estetická teorie, tedy k věčnému sváru a zároveň snoubení rozumu a citu v umění. H. G. Wells byl, jak už představitel vědecké fantastiky bývávají, spíše přeborníkem rozumu. Právě vzdělanost, brilantní intelekt a nemalé schopnosti polemické z něj udělaly tak význačnou globální persónu. Přirozeně že nepopíratelné byly i jeho schopnosti tvůrčí – ne že by se nesnažil být nejen předním myslitelem své doby, ale také být všeobecně uznáván jako hodnotný umělec. Jeho korespondence s Henrym Jamesem (jejich letité přátelství se posléze zvrhlo ve velmi hořký spor) by mohla sloužit jako kabinetní ukázka přesně tohoto vnitřního rozporu: Wells úporně usiloval o to, aby James uznal a ocenil jeho autorskou kvalitu, a z Jamesových dopisů zase tragikomicky prosakuje závist k přízemnímu, leč zcela reálnému věcnému úspěchu: vždyť na každý jeden prodaný výtisk Jamesových knih jich mohl HGW předvést tisíce.

Ale ať už si o procesu, jenž postupem času prosivá hemžící se lidské množství a vybírá z něj velikány a klasiky, myslíme cokoli, ať už jej máme za náhodný, či za nesporný a objektivní, u literatury je jedno jisté. Autoři rozumu, oslavní velikáni intelektu často vítězí v přítomnosti, ale v budoucnosti přinejmenším částečně prohrávají s tvůrci, kteří nestaví rozumem sofistikované chrámy a složité stroje ducha, ale kreslí citem a srdcem naléhavé, bolestné a působivé obrazy a obrázky lidství, které nakonec lépe odolávají času.

Dostáváte do rukou v podstatě (když nepočítáme díla publikovaná na pokračování v literárních a jiných časopisech) první dva knižně otištěné romány H. G. Wellse z let 1895 a 1896. Oba zkoumají hranice lidství, i když odlišnými způsoby. Ve *Stroj času* napíná do extrémů podstatu toho, co znamená být člověkem, masivní plynutí historického času a s ním souvisej-

cí změny v podobě a struktuře společnosti. V *Ostrově doktora Moreaua* je lidství zpochybněno a díky tomu analyzováno na úrovni biologické. Groteskní je, že zatímco *Stroj času* udělal z H. G. Wellse prakticky přes noc světovou celebritu a také bohatého člověka, za *Ostrov doktora Moreaua* si byl autor nucen vyslechnout nejedno ošklivé slovo; málokdo z kritiků si asi uvědomil, že obě knihy, ač tak rozdílné, mluví velmi podobnou

řečí, a jejich rozdílné hodnocení prokazuje spíš jen jejich vlastní neschopnost uvědomit si, že podobná idea oblečená do kulís daleké budoucnosti je nadchne, zatímco zasazená do prostředí soudobého světa je k smrti urazí.

Ve zhruba deseti letech po úspěších svých raných děl H. G. Wells podobná téma podobným způsobem rozvíjel v řadě dalších románů a v četných povídkách; tituly opět nebudou z valné části každému, kdo se aspoň trochu zajímá o literaturu, neznámé: *Válka světů*, *Neviditelný*, *Za dnů komety*, *Až spáče procitne...* Přibližně od roku 1905 je však jeho tvůrčí dráha jednou úpornou snahou o to, aby se prosadil jako „seriózní“ autor společensko-kritických románů. Tyto jeho knihy, jako například *Kipps*,

Příběh pana Pollyho, *Tono-Bungay* nebo *Manželství*, rozhodně nejsou v dobovém literárním kontextu pominutelné, nevýznamné a zapomenutelné; do jisté míry ale přece jen jsou (v reálné čtenářské praxi) zapomenuté či pozapomenuté. Společenské zápasy, jež se v nich zrcadlí, moderní doba dávno předjela, jako když se stíhací letoun mihne kolem dvojplošníku. Stačí si jen postavit do kontrastu všednodenní, reálná fakta svým způsobem dokonané sexuální revoluce moderního západního světa se zuřivými boji jeho dávných knižních hrdinek. A konečniců i s osudy autora samotného.

Herbert George Wells se narodil 21. září 1866 do poměrně chudé rodiny, i když se jednalo o chudobu nižších středních vrstev, která sice byla v řadě ohledů zcela a nepříjemně reálná, ale poněkud se vymyká z našich dnešních sociálních kategorií (jedním z hlavních traumat rodiny bylo, že si *nemůže dovolit služku*). Právě tady můžeme hledat zdroj dvou definujících, i když svým způsobem protikladných autorových pohnutek: celý život usiloval o nemalou ekonomickou a finanční zdatnost, uměl se proklatě dobře prodat, postavil několik velmi moderních a honosných domů, na sklonku života vlastnil pěkný statek v Provence, nikdy už netrpěl nouzí a zaopatřil velice bohatě rodinu a potomstvo. Ale také byl celoživotním socialistou, brojil proti soukromému vlastnictví a živě se účastnil debat a polemik na tato témata. Velice poučné byly jeho návštěvy v Sovětském svazu, kde dokonce pořídil rozhovor s Leninem. Jeho brožurka *Rusko v mlze* je dokladem poctivosti umírněného socialisty západoevropského typu, který si uchovává kritické myšlení a realistické vidění, ale zároveň tento boj není s to do-

vést zcela do důsledků, aby „nehnal vodu na mlýn pravici“: což je ostatně dodnes v západním diskursu jeden z hlavních důvodů, proč vás popírání holocaustu může dostat do vězení, ale popíráním stalinského teroru můžete klidně na nějaké příslušně zaměřené univerzitě získat pěknou profesuru.

Naproti tomu, jak už zmíněno, jeho zuřivé boje za revoluci sexuální a genderovou se při zpětném pohledu jeví jako velmi krotké, i když pro něj osobně byly velice ničivé. Wells na rozdíl od svých socialistických současníků sexuální revoluci nesmótil na psacím stole, ale sám aktivně žil, a to často s katastrofálními následky pro svou reputaci. V socialistických kruzích jej téměř zničilo, když opakovaně konal praktická emancipační cvičení s puvabnými, dospívajícími, svobodomyšlnými a o mnoho mladšími dcerami jiných protagonistů tohoto hnutí; ještě dnes by byl vděčnou potravou pro bulvár. Pokud vás zajímá tato stránka jeho života, které se suší oficiální biografové a literární historici většinou aspoň zčásti cudně vyhýbají, přečtěte si vynikající beletrizovaný Wellsův životopis z pera Davida Lodge nazvaný *Výkvět mužství*.

Život, ten škodolibý žertěř, nám málokdy dá to, po čem toužíme nejvíce. Ale když se pilně a poctivě snažíme, někdy nás zato překvapí nečekaným dárkem. Jerome Klapka Jerome si opakovaně a velmi podrážděným tónem stěžoval na to, že nesmrtelnosti se vši patrností dosáhne *Třemi muži ve člunu*, ačkoli přece napsal kopu knih, které sám považuje za mnohem chytřejší a podstatnější. A kdybyste G. K. Chestertonovi nešetřně sdělili, že mnohem víc budoucích čtenářů bude znát jeho detektivky než jeho duchaplné eseje a románové fantazie, patrně by se vás přes svou tělnatost a holubičí povahu pokusil něčím udeřit.

H. G. Wells se neprosadil jako prvořadý a nesmrtelný autor hodnotné beletrie, i když po tom palčivě toužil a dělal pro to první poslední. Zato však vytvořil, uvedl ve známost, oblékl do situací, vztahů, postav a příběhů neuvěřitelné množství témat, která s námi zůstanou... ne snad navždy, to je příliš silné slovo, ale která s námi nepopíratelně budou stále, dokud bude existovat moderní společnost s alespoň částečně podobnými vědecko-technologickými, výrobními a sociálními rysy, jako je ta naše.

Když požádáte kohokoli, kdo se podobnými tématy zabývá, aby vám napsal seznam těch nejdůležitějších, můžete se s důvěrou vsadit, že u osmi z deseti takových najdete kdesi na startovní čáře zakleknutého H. G. Wellse. Cestování časem, genetické manipulace, jaderná energie a jaderná zbraň, letecká válka, sociální inženýrství a utopismus... snad jen ty roboty mu „vyfoukl“ jeho velký žák a obdivovatel Karel Čapek.

H. G. Wells zemřel 13. srpna 1946 a podle toho vypadají jeho nekrology v českém tisku: nejčastěji jej označují za neomylného proroka budoucího socialistického ráje. Wells však nezůstane v naší paměti, protože by nám narýsoval umetenou cestičku k platónsky dokonalé společnosti, jež zrušila soukromý majetek, ani protože ten starý a špatný odcházející svět ve svých společensko-kritických románech rozcupoval na hadry. Zato definoval a zvěčnil náměty, jež nejenže jsou neustále s námi, ale spíš ještě nabírají na naléhavosti; pokaždé, když přijde řeč na sociální rozpory, vzpomeneme si na morloky a eloie, a při každé nové vzrušené polemice o genetické manipulaci se nám vybaví doktor Moreau.

Richard Podaný (1. 10. 2016)

Romeo, Praha 2017, 272 str., 298 Kč

Kniha roku Sardenu za rok 2016

1. místo (pět hlasů)

M. R. Carey: *Všemi dary obdarovaná* (Host, 412 stran, překlad: Lucie Nováková) Pro knihu hlasovali: Renata Heitelová, Jana Jůzlová, Karel Krajča, Jiří Pavlovský, Alena Tománková

2. místo (čtyři hlasy)

Paolo Bacigalupi: *Vodní nůž* (Argo, 352 stran, překlad: Richard Podaný) Pro knihu hlasovali: Ondřej „Walome“ Hartman, Zuzana „Daleth“ Hartmanová, Petr Heteša, Jan Žlebek

3.-5. místo (tři hlasy)

Karolina Francová: *Konstantynův efekt* (Brokilon, 456 stran) Pro knihu hlasovali: Zuzana „Daleth“ Hartmanová, Julie Nováková, Zdeněk Rampas

Stephen King: *Bazar zlých snů* (Beta-Dobrovský, 471 stran, překlad: Linda Bartošková) Pro knihu hlasovali: Antonín K. K. Kudláč, František Mejstřík, Martin Stručovský

Brian McClellan: *Prachmístří – Příslib krve* (Talpress, 548 stran, překlad: Dana Krejčová) Pro knihu hlasovali: Wojta Běhounek, Jiří Pavlovský, Petr Schink

6.-15. místo (dva hlasy)

Petr Heteša: *Infico* (Brokilon, 455 stran) Pro knihu hlasovali: Monika Jupová, Roman „Randalf“ Kresta

Ann Leckieová: *Ve službách spravedlnosti* (Albatros Media – Plus, 359 stran, překlad: Petr Kotrle) Pro knihu hlasovaly: Tereza Dědinová, Julie Nováková

G. R. R. Martin, Gardner Dozois (ed.): *Darebáci* (Argo, 575 stran, překlad: různí) Pro knihu hlasovali: Filip Gotfrid, Jan Křeček

Mariam Petrosjanová: *Dům, ve kterém... – Smečka ze čtvrtého pokoje* (Fragment, 324 stran, překlad: Konstantin Šindelář) Pro knihu hlasovali: Zuzana „Daleth“ Hartmanová, Karel Krajča

Alastair Reynolds: *Prefekt* (Triton, 599 stran, překlad: Jan a Jana Oščádalovi) Pro knihu hlasovali: Julie Nováková, Jan Žlebek

Kim Stanley Robinson: *Roky rýže a soli* (Laser-books, 697 stran, překlad: Milan Žáček) Pro knihu hlasovali: Tomáš Bandžuch, Zdeněk Rampas

Jindřich Rohlík: *Brány Skeldalu: Legenda o Rovenu* (Straky na vrbě, 348 stran) Pro knihu hlasovali: Klára Holubovská, Martin Stručovský

Dan Simmons: *Páté srdce* (Mystery Press, 576 stran, překlad: Alžběta Lexová) Pro knihu hlasovali: Jan Pechanec, Martin Stručovský

Lavie Tidhar: *Muž leží a sní* (Argo, 327 stran, překlad: Johana Petra Poncarová) Pro knihu hlasovali: Tomáš Bandžuch, Josef Horký

Miroslav Žamboch: *Zakutí v oceli* (Triton, 462 stran) Pro knihu hlasovali: Libor Machala, Roman „Randalf“ Kresta **Jan Křeček**

Haklova fantastická cesta od Já k Ty

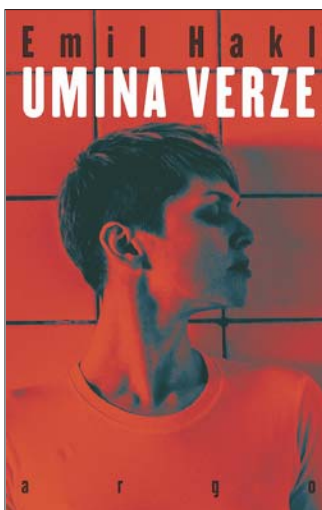
Když jsem četl (a recenzoval) knihu-mastodonta *Vítr Tma Přítomnost* od Václava Kahudy, napadlo mě, že se čte skoro jako sci-fi, jen z přítomnosti. Kahudův pohled na skutečnost je zcizující, analytický, technologický. Kahuda s Haklem jsou, pokud vím, přátelé a soupeřníci. Oba nyní přibližně ve stejnou dobu napsali sci-fi příběh. Z Kahudova textu vyšel zatím pod názvem Bytost úryvek v časopisu Tvar. Haklův „sci-fi“ román *Umina verze* je od sklonku roku již v prodeji. Byl to snad výsledek nějaké debaty, či snad sázky mezi starými literárními přáteli?

Proč je „sci-fi“ v uvozovkách? Protože Hakl není – na rozdíl od Kahudy – autorem stavěným na fantastiku. Možná ji čte, ostatně který čtyřicátník/padesátník neprošel aspoň krátkým čtenářským sci-fi obdobím. Ale jako autor píše tak, že mu mezi realitou a textem zbývá místo tenké jako list potěšeného papíru. Kdybyste při hodně rychlé čtenbě přeskočili pár pasáží, skoro si ani nevšimnete, že vlastně čtete sci-fi o umělé bytosti. A přesto román nijak nepřipomíná onu prazvláštní epizodu z poloviny 80. let, kdy ne jeden český literát z hlavního proudu zkoušel psát „vědeckou fantastiku“ a výsledky byly vesměs šedavé a matné.

Umina verze je však ostrá jako břitva. A – překvapivě – funguje v jistém smyslu i jako sci-fi, i když do poličky s tímto označením byste ji asi nezařadili.

Když jsme ale žánrově jablko nakousli,

pokračujeme v něm. Prvkem „neobvyklá“ v románu je umělé vytvořená dívka, produkt experimentu provedeného doslova na koleně v garáži. Z racionálního hlediska událost krajně nepravděpodobná, ovšem. Ale je to skutečně žánrová diskvalifikace? Podívejme se, co napsal uznávaný sci-fi autor Brian W. Aldiss v esejí *Bledý stín vědy: „Román science fiction by podle slavného kritika Darko Suvina měl obsahovat novum, cosi nového, ať už je to objekt nebo koncept, který můžeme posoudit. Oním novum může být třeba antigravitační stroj. Spisovatel nemá povinnost vysvětlit nám, na jakém principu funguje. (...) Málokterá myšlenka je méně vědecká než stroj času. Přítom Wellsův román Stroj času je jedním z nevědeckějších z vědecko-fantastických románů. Novum, tedy stroj času, je zde ústředním bodem vyprávění, ale není samo o sobě příběhem. Wellsův příběh nám nemá dokázat, že stroj času existuje. (...) Literatura a věda fungují na protikladných principech. Vědecká metoda spočívá v tom, že z jednotlivých konkrétních vyvodíme obecný princip, který pak může být použit i na dalších příkladech. Metodou literatury je naopak vzít několik obecností a vtělit je do konkrétního případu, přičemž věříme, že podobných případů může být více. Musíme tomu prostě věřit. Na rozdíl od vědeckého experimentu nedokazuje literární metoda vůbec nic.“*

Dívka Uma v tomto románu představuje nepopiratelné novum, byť se vesměs chová jako běžný smrtelník. S několika výjimkami – nepotřebuje jíst, je nutné jí pravidelně promazávat kůži krémy, umí v případě potřeby vyslat ultrazvukový sebeobraný výkřik. Podobně jako v aktuálním televizním seriálu *Westworld* se odkrývá otázka, jak moc jsme schopni žít s člověkem podobným strojem, jaké citové vazby si k němu umíme vytvořit a koho jsme tím pádem ochotni akceptovat jako člověka. Plus jak se takový člověk podobný stroj může cítit. Přesně v duchu tezí Briana Aldisse je nepodstatné, jak přesně byla Uma vyrobená a zda je něco takového v dnešní době vůbec možné. Vyprávěč Ef k dívce citově přimkne tak snadno, až je z toho sám překvapený. Zpočátku na něj přece jde z oné bytosti strach, zejména v noci, když má vedle ni ulehnout na lůžko. Necítíme ale něco podobného k totálně cizímu člověku, s nímž se chystáme překročit hranice intimity?

Je téma soužití s umělým člověkem relevantní pro dnešek? Nepochybně. Je jádrem Haklova románu? Není. Středobodem knihy je starý dobrý příběh o lásce. Říká se, že úplně nejstarší a nejběžnější literární figurou je posloupanost „Chlapec potká dívku – chlapec dívku ztratí – chlapec dívku získá zpět“. Román *Umina verze* je svěbytnou verzí této univerzální zápletky.

Jakkoliv působí děj knihy nahodile, její forma má poměrně přesné členění. Text se člení na pět kapitol, přičemž vyprávěčské hledisko se s každou kapitolou mění. Pokud je vztáhneme k vyprávěči, dostaneme se k linii, která se uprostřed zrcadlově otáčí. Převeďeno do zájmen bychom získali posloupanost: 1. Já – 2. Ty – 3. On – 4. Ty – 5. Já.

Do struktury knihy je zakódován pohyb v kruhu, typický pro Haklovo psaní obecně. Věci zde nemají tendenci se příliš radikálně proměňovat, častěji se stále vracejí, třebaže něčím ozvláštňené. Před postavami se obyčejně neotevírá žádná budoucnost, přítomnost působí jako panoptikum, spíše se připomíná různě vzdálená minulost.

Vnímání přítomnosti jako remixu něčeho, co už bylo, ostatně vyznává i Josef, hrdina starší Haklovy povídky *Dva dny ze života Evy F. (O létajících objektech, 2004)*: „Přítomnost je nepřetřžitý pokus zahrát ještě jednou co nejlíp píseň, která se hraje vodjakživa furt stejně, zkrátka vobyčejnej remix...“

Od třetí kapitoly, od bodu obratu, navíc přichází další experiment – děj, který se dosud odvíjel buď před jedním, nebo druhým vyprávěčem, se zdvojí a je nazírán každou z obou hlavních postav. Mohl by to být důkaz finální konjunkce obou postav, které našly takovou blízkost, že přestává záležet na tom, kdo je právě vyprávěčem. Jestliže však dojde k takovému prolnutí, ztrácí se i význam vztahu, jenž přinejmenším pro příběh potřebuje napětí protikladů. Chlapci nezbyvá, než dívku ztratit.

Ann Leckieová: Ve službách Spravedlnosti

Mám rád, když autor knihu začne bez zbytečného vysvětlování. Tím nemyslím, že kniha má začít uvozovkami přímé řeči uprostřed šílené akční scény. Ale nevadí mi, když se v situaci nevyznám: když jsou realie neznámé, celková situace nepochopitelná, motivy postav matoucí, laterální senzory přetížené, smysl věci v nedohlednu. Dokonce to oceňuji, proto mám tak nesmírně rád Herbertův *Experiment Dosada* a proto mě tak bavilo objevovat svět Stephensonova *Anatému*. Nejlepší je, když se ve věcech nevyznám ne proto, že jsou prozatím *neznámé*, nýbrž proto, že jsou trvale *odlišné*.

V tomhle mi moderní sci-fi přijde lepší než klasická. Vezměme například mimozemšťany. Dříve se v knihách vyskytovali překvapivě málo, většinou to byly příběhy o mimozemšťanech bez mimozemšťanů: zkoumaly se jejich artefakty nebo jiné vzdálené projevy, ať už z pohledu vědeckého (jak o nich něco poznat) nebo psychologického (co to udělá s lidmi). Vůbec to

nebylo špatné, ale příběhy, kdy se s mimozemšťany setkáváme přímo, mi přijdou ještě lepší: zajímá mě, jak pochopit jejich odlišnost a jak se s ní vyrovnat. Kdybych to měl nějak shrnout, asi bych řekl, že na mne jako na čtenáře nefunguje ani tak pochopení vzrůstajících spolu s poznáním, ale pochopení, které je s růstem poznání stále obtížnější.

Podobné příběhy jsou obvykle stavěné tím způsobem, že nějaký nám blízký lidský hrdina se z těch či oněch důvodů musí vypořádávat s propracovaným mimozemským prostředím, zvláště s odlišnou psychologií a jinými hodnotami. Kniha Ann Leckieové není o mimozemšťanech, i když se v ní vyskytují a sehrají důležitou roli. Je o odlišné lidské kultuře, což je funkčně mimozemšťanům dost podobné. Zajímavé je, že tato odlišná kultura není nijak neobvykle propracovaná – neobvyklý a pozoruhodný je úhel, z kterého je příběh vyprávěn.

Příběh prožívá a vypráví umělá inteligence kosmické lodi

František je typický

Haklův hrdina – hláškující samotář, který má na kontě řadu vztahů, ale žádný si nedokázal udržet, zaujatý pozorovatel dění, který se málokdy dokáže stát hybatelem. Jednoho letního dne si zabouchne v bytu klíče a stává se (opět pro autora typickým) poutníkem rozpařenou letní Prahou, až nakonec skončí na skládce mezi bezdomovci. Tam se jej ujme podivný stařík jménem Smrťák. Je překvapivě bohatý a má s Františkem jakýsi záměr. Smrťák společně s přítelem, podivinským vědcem Rašnou, vytvořili umělou dívku nadanou schopností se učit a k jejich vlastnímu údivu i dost lidským egem. Potřebují ji otestovat, zkušebně včlenit do našeho světa, možná se i oddálit od rodičovsko-erotických citů, které k ní chovají.

A tak ji svěří Františkovi, čímž započne příběh neobvyklého milostného vztahu. Uma je pro životem omláčeného cynika uvyklého samotě ideální partnerkou. Ničemu se nediví, všechno jí zajímá, velmi ráda pije alkohol, stejně jako František zbožňuje dlouhé procházky a o své sličné tělesno se ochotně kdykoliv podělí.

Tísnnivý horor *Zombie* od Joyce Carol Oatesové vypráví o šílenci, který se chtěl dopracovat k ideálnímu sexuálnímu robotu přes lobotomii unesených mladíků. Uma z Haklova románu není příliš vzdálená od ideální sexuální robotky, vypadá jako zhmotnění Františkova snu, ovšem bez krvavých okolností z románu Oatesové. Vrah z románu *Zombie* si stejně jako František nedokázal získat a udržet přirozený vztah. Proto doufá v koexistenci s lidským robotem, který ho nebude zatěžovat složitostí lidské psychiky a který na něm bude závislý. Zároveň se nedá říci, že by byla Uma podřadnou. Naopak je vnímána jako ta dokonalejší, osoba, která má situaci více v rukou a která nakonec má i hlavní slovo v tom, jak se bude vyvíjet vztah. Těžko čitelný robot se stal ztělesněním podstaty ženské duše, pro většinu mužů radikálně „jiné“.

Směs cizoty a blízkosti

je na Umě lákavá. Leccos už ví díky informacím, které do ní

nalil při jejím stvoření Smrťák s Rašnou. Další kvanta informací vstřebává za pochodu. Učí se člověčině a za chvíli exceluje v napodobování komunikačních strategií prakticky kohokoliv. František, zkráceně Ef, je chvílemi stále na vážkách, jestli to celé není jen rafinovaná hra a zda Uma není člověkem.

Ef sice Umu nestvořil, přesto sledujeme rozvíjející se paralelu s Pygmalionem, sochařem, jenž vzplál láskou k vlastní soše. Muž je zde stejně jako v pygmalionských variacích učitelem a průvodcem, což je jediná věc, která dává zmučené, zamilované mužově duši pocit jakési rovnováhy. Také František se rád uchyluje ke krátkým poučujícím monologům, svérázným definicím světa, který – jak se zdá – má prokouknutý a zevrubně zmapovaný, byť k němu cítí pramalou úctu. Aniž by o tom věděl, kráčí jen ve šlépějích svého otce, kterému jeho alter ego v románu *O rodičích a dětech* v hospodě vyčítá, že celý život uměl ostatní jen poučovat. Příběhem však postupuje ještě jedna legendární látka, a to biblický příběh o Zuzaně v lázni a dvou starcích. Ostatně i Uma povstala z lázně s výživným roztokem a opět se do ní vrací.

Román, který jako by nevěděl, jestli není jen dlouhou povídkou, by zůstal polotovarem nebýt Haklovy práce s jazykem, v níž má autor v současné české próze jen málo sobě rovných. V jeho psaní si lze vychutnávat téměř každou větu. Nejde jen o jeho přesné ucho na dialogy a oko na detaily výmluvnější než celek. Hakl se postupně dokázal zcela oprostít od zdání literárnosti. Daří se mu vyvolávat pocit, že čteme nehledaný, zemitý text, ačkoliv za ním stojí nemalá inteligence a spisovatelská strategie. Stačí si porovnat Uminu verzi s nejznámějším autorovým románem *O rodičích a dětech*. Tam se ještě zdá, že Hakl píše literaturu. Tady, v osekáných, minimalistických popisech a přirozeně plynoucích řečech už jako by psala realita sama.

Ivan Adamovič

Emil Hakl: Umina verze, Argo, Praha 2016, 248 str., 289 Kč

(o něco kratší verze této recenze vyšla v časopisu *Host* 2017/2 následovaná autorovou diskusí nad knihou s kritikem Jiřím Peňásem)

nacházející se v lidském těle. Pochází z oné „jiné“ kultury a snaží se zorientovat v té „naší“. Dominantní odlišností přitom není ani tak rozdíl mezi vnímáním a chápáním „stroje“ a „člověka“, je to stará a zkušená umělá inteligence, která má s lidmi bohaté zkušenosti. Ale fungovala v kultuře, která do značné míry věcně a lingvisticky úplně nerozlišuje mezi pohlavími. Než jsem se do knihy pustil, docela jsem se bál, jak takový hodně módní a přitom vlastně dost parciální motiv bude fungovat, ale ukázalo se, že překvapivě dobře. Nemá prakticky žádné „aktivistické“ podtexty a přitom dokáže velmi reálně vyvolat prožitek odlišnosti. Tuším, že překlad do češtiny, která je rodově ještě mnohem určitější než angličtina, musel překladatele Petra Kotrlého potrápít a docela by mě zajímalo, k jak velkým úpravám textu musel přistoupit, ale výsledek funguje i v češtině moc pěkně (i když možná ne úplně obdobně).

Tato základní odlišnost v knize dlouho dominuje a je docela pozoruhodné, jak náš zážitek ovlivňuje, když nevíme, jaké je pohlaví osob, které spolu interagují, nebo když se ukáže, že je někdo opačného pohlaví, než hlavní hrdinka předpokládala. Kromě této odlišnosti, která na sebe pochopitelně strhává pozornost, je v knize ještě řada dalších prvků — technických objevů, exotických míst, psychologických odlišností, historických událostí, kulturních zvyklostí, společenských změn a podobně — které pomáhají vyvolat prožitek cizího a odlišného světa. V porovnání s některými jinými knihami nicméně tyto reálie nejsou tak propracované nebo komplexní, jak bych si myslel, že je potřeba pro vyvolání věrohodného druhotného světa. Částečně je to možná způsobeno tím, že základní psychologie postav je bezesporu lidská, i když se odehrává v odlišném kulturním prostředí, které cíle a motivace postav hodně ovlivňuje. Ale hlavně se zdá, že jsou-li některé klíčové body tak věrohodné a opravdové, že postačují k silnému a reálnému dramatickému prožitku, čtenáři vlastně nepřítomnost informací o celých rozsáhlých oblastech skutečnosti nevadí. Konečně, když čteme příběh z našeho světa, také je v něm téměř všechno zamlčeno — soustředíme se jen na to podstatné a zbytek mlčky předpokládáme. Je to pozadí, které má (v širokém slova smyslu) svoji atmosféru; a příběh obyčejně potřebuje podobné pozadí, i když nejsou nutné podrobné informace o jeho přesné povaze. A *Ve službách Spravedlnosti* patří k nemnoha knihám, kde mají konkrétní opěrné body tak velkou sílu, že mezi sebou dokážou podobné pozadí rozepnout. A je to přitom pozadí, které je od našeho obvyklého odlišné, ale přesto je stejně věrohodné.

Kniha se dlouho odehrává ve dvou střídajících se časových rovinách. V době, kdy umělá inteligence ještě byla lodí třídy *Spravedlnost*, a v době, kdy už není. Mně to chvílemi zbytečně rušilo, protože oba příběhy mi přišly natolik dobré, že by stálo za to vyprávět je souvisle. V tomhle je nedostižný Tolkien, který v *Pánovi prstenů* oddělil do samostatných dramatických celků dokonce i děje, které se odehrávaly v tutéž dobu na ji-

ných místech, což je rozhodně působivější než současný zvyk neustále klipově přerušovat a přepínat. V některých knihách má střídání časových linií svoje opodstatnění, protože se podílí na způsobu, jak je budované naše pochopení neznámého světa. Zde se nakonec ukázalo, že určitý smysl má také, protože umožnilo zatajit jednu důležitou informaci, ale pořád si myslím, že postupné vyprávění bych ocenil více.

Druhý rys, v kterém si myslím, že je kniha zbytečně moderní, je postupná změna měřítka. V obou časových liniích začínáme hodně soustředění na detail, na jednotlivé lidské osudy. Postupně se náš pohled oddaluje a více si všímáme kontextu. Na tom není nic špatného, ale přijde mi přece jen trochu uspěchané, když se v jediné knize dostaneme až k událostem měnícím osudy mezihvězdných říší. Autorka má jistě právo zvolit si zápletku vlastní knihy a nechci naznačovat, že by díky takové změně měřítka byla zápletky nezvládnutá nebo povrchní, jakkoliv se některé postavy potkávají až nápadně často. Nicméně mi přišlo, že by z prostředí, které bylo velmi autentické, šlo vytěžít mnohem více dramatického potenciálu. Ale jde o první díl trilogie, takže uvidíme, jakým směrem se budou ubírat pokračování.

Odbíhám k takovým detailům asi i proto, že mi do určité míry přijde obtížné vysvětlit, proč se mi kniha líbila. Četla se mi ztěžka, několikrát jsem čtení dokonce musel přerušit dříve, než jsem chtěl, protože jsem se cítil emocionálně přetížený. Prožívat události velmi bezprostředně z pohledu někoho, kdo je prožívá důsledně o trochu odlišně, je fascinující, ale namáhavý zážitek. Někdy je to víc, někdy je to méně, někdy je to stejné, někdy je to jinak — nedokázal jsem to tak docela pojmut, ale nechtěl jsem se toho vzdát. Moc si nedokážu představit, jak kniha bude působit na někoho jiného, ale mě nenápadně nadchla. Na povrchu jsem snad byl poněkud umořený, ale někde uvnitř jsem jásal. S těmito lidmi se ještě potřebuji znovu potkat. Je totiž pozoruhodné, co všechno se na konvenčním pozadí příběhu — o zradě a pomstě s vlídnými začátky, protřepným středem a akčním finále — dá vystavět a prožít. Jaký prostor se dá pár zdánlivě banálními změnami vykolíkovat, jaký průhled do hlubiny otevřít.

Snad z jakéhosi komerčního pohnutí označil vydavatel knihu jako *space opera*. Vzpomněl jsem si proto na *Tři kapitány*, které jsem četl nedávno, protože snad nemůže být odlišnějších knih. Mně nevadí čist knihy jednoduché a povrchní, dokonce je v určitém množství vyhledávám, protože pak o to více vyniknou knihy mimořádné a neobyčejné. Klasické sci-fi knihy stavěly svoji působivost jakoby na pohledu do neomeзованé dálky — struktury chladné svojí průzračností. Moderní k tomu (pod vlivem fantasy?) přidaly vnitřní detaily, které se na celkovou strukturu nedají redukovat — jako by zahustily prostor i psychologii. A proto je pořád sci-fi, jako je kniha Ann Leckieové, můj nejoblíbenější žánr.

Jiří Grunt

Plus, Praha 2015, 360 str. 369 Kč

Ženy, které běhaly se lvy – recenze antologie *Žena se lvem*

Žena. Slovo, které hýbe světem. Přínejmenším tím mužským. Jen těch podob, které žena má! Žena v množném čísle, žena za pultem, žena osudová (tedy femme fatale), žena tajemná, žena profesionální (jak ví nejlépe Páral). A těch knih, co bylo napsáno! Schválně si zadejte do vyhledávače knihovny slova „žena se“. Vyplivne to knihy jako *Žena se závojem*, *Žena se nikdy nevzdává*, *Žena se špatnou pověstí* a v neposlední řadě i *Žena se nedá loupat jako banán*. No, a pak je tu *Žena se lvem*.

Většinu povídek v libovolné antologii lze rozdělit do tří skupin (pomiňme teď úvod Martina Šusta a doslov Františky Vrbenské). Povídky, které jsou nadprůměrné, vynikající, výrazné. Povídky, které splňují určité standardy, nepřekvapí, neurazí. A do třetice omyly, nepodarky, to, co sice prošlo, ale projít nemělo. Těmi začneme.

Tuctové nápady, ploché zpracování, nenápadité postavy, logické zkratky, nefungující atmosféra. Problémy těch několika slabších povídek. Jednoduchost je příznačná pro *Nikdy neříkej nikdy* Dany Beranové. Ve světě, kde před nedávnem nastoupilo křesťanství, se objeví přežitek

z minulosti – pavoučí netvor kikimora. Naštěstí přichází zaklánač, aby vesnici pomohl. Nebo je všechno jinak? Příběh o hledání odvahu by mohl být dobrý. Kdyby nebyl tak plochý, přimočarý a neoriginálně napsaný. Podobně tuctovou záležitostí je *Černý samet* Dagmar Pirochové. Nápad se zvířetem, v němž se nějakým způsobem vrací milovaná osoba, vytěžil už v 19. století E. A. Poe. Samo o sobě to nestačí. A muselo by to být napsáno o dvě třídy lépe a nápaditěji, aby to bylo zajímavé. Podobně neobjevné je *Srdce z kamene* Zuzany Hlouškové. Typická fantasy založená na lásce a oběti, v ideálním případě by měl čtenář na konci slzu uronit, polepšit se a slíbit, že bude již navždy ten dobrý, podobně jako mág v povídce. Ale... ne. Dialogy a situace jako z jihoamerické telenovely ozvláštňené magií („Porazím ho. Jsem mladý a plný síly. A sama víš dobře, čeho všeho jsem jako čaroděj schopen. Někjaký netvor mě nezastaví.“, „Ne, Meriku, toho neporazíš.“, „odpověděla paní Ondaro chladně.“, „Ani to nezkoušej. Vůbec jsi nepochopil pravou podstatu Zla! Na Huarta nestačí ani síly všech mágů na celém světě.“, „Její slova byla jako rána do srdce. Došlo mu, že propadl bláhové naději. Jindy by ho zřejmě popadla zlost, nyní si však připadal prázdny.“ – s. 289), dokonce se tam vyskytuje staré dobré Zlo (s velkým písmenem!). Tady nezbyvá než doporučit stránky nakladatelství Gorgona Books a část „Než pošleš rukopis“. První otázka pro začínající autory je „Jde na pozadí tvého příběhu o souboj Dobra se Zlem (Temnotou, Tmou...)“, aby vše končilo upřímným „Pokud odpověď na některou z těchto otázek zní ano, je nám líto, ale tvůj rukopis bude s největší pravděpodobností odmítnut.“

Jiným případem je *Mizera z Mexika* Haniny Veselé. V anotaci se píše „Povídka Mizera z Mexika představuje lovecraftovský horor z Francie 70. let předminulého století o tom, kam až může člověka dovést jeho nejtemnější touha“. No. Ne. K Lovecraftovi se to má asi jako rosnička zelená k mocnému Cthulhu. Příběh válečného hrdiny-mrzáka, který je za trest za rozmařilé chování odeslán na jakýsi mys Dé-monté, aby objevil, jak jinak, jeho temná tajemství, by mohl mít k textům mistra hororů blízko. Jenomže to, co by mělo být atmosférické, působí směšně, místa, která by měla zůstat tajemnými, jsou zbytečně dořečena (místo lovecraftovské nepopsatelné – a nepopsané! – hrůzy tu máme jakousi rosolnatou obrodu, jejíž „nestvůrný pupek prorostl podlahou a kynul po celém sklepení“ – s. 330), aby vše bylo zakončeno závěrem jako z akčního filmu a humornými (!?) posledními větami.

Zmatené, nelogické, svým způsobem fascinující. Expozice povídky přitom patří k nejsilnějším částem celé antologie. Hani-na Veselá je silná v používání jazyka, větu umí sestavit lépe než většina ostatních, lexicum je adekvátní a je radost číst vyložené lovecraftovsky beznadějně věty jako „vyčínal z vody, šedý a pustý jako vyhaslá sopka“. Ale samo o sobě to nestačí.

Do kategorie „nepřekvapí, neurazí“ patří v první řadě povídky zábavné, dobře napsané, ale bez větších ambic. To zahrnuje zejména Lucii Lukačovičovou a její steampunkový *Dům oceľových jehel*. Slušně napsaný dobrodružný příběh, kde hrají hlavní roli démoni a andělé. Ve světě, kde se do vás někdo takový může nastěhovat, aby vám propůjčil démonické/andělské vlastnosti, to očividně není jednoduché. Autorka se textu chopila rutinérsky, ale napsala i mnohem lepší věci (zmiňme třeba povídku *Bůžek a stín* z antologie *Pod kočičími hlavami*). Ještě lépe je na tom Jana Šouflová. Už ve *Svitcích z londýnského mostu* se představila jako autorka středověkých (a trochu fantastických) detektivních povídek, v *Případu osla canterburského* tuto pozici potvrzuje. Její svět není reálná středověká Anglie (za tou si můžete zajít třeba za Connie Willisovou do *Knihy posledního soudu*). Je to Anglie mírně idealistická, milá, ale konzistentní a funkční. Vše je navíc podloženo studiem pramenů, dobovými reáliemi a – vtipem. Není to brilantně promyšlený text, jehož nápad by vás ještě po roce budil ze sna. Ale je to poctivě napsaná fantastická detektivka se vším, co k tomu patří. Kéž by všichni psali takhle poctivě!

Do stejné kategorie spadají i ambicióznější příběhy Václavy Molcarové a Miroslavy Dvořákové. *Běžím daleko, žiju blízko* první jmenované jsou dva příběhy, které jsou vlastně jedním. Povídka o běhání a o minulosti, která se vrací, aby nás zastihla nepřipravené. Protože nepřipravení budeme vždycky. A když dojde na věc, ostatní si ani nevšimnou, že jsme vyslovili či udě-

lali něco osudového. Molcarová se dotkne i křehkého tématu odlišných kultur a jemně zkoumá hranice toho, co nám civilizace přináší – a co nám bere. Zpracováno citlivě a s pochopením, ale podobně jako v případě povídky *Návrat* Miroslavy Dvořákové chybí přesnější práce s jazykem. I Miroslava Dvořáková si vybrala vážnější téma. Jaké by to bylo, mít svůj vlastní svět? A co je to „vlastní svět“? Mít se kam stulit do klubička? Chodit na tajné místo, které je jen naše? Koupit si dům, který nás kouzluje, když jsme byli malí? Stát se vesmírem, vědomím, novým světem? A čeká ten svět na nás, až zestárneme a přijedeme si pro něj? Milý, snad poněkud nostalgický nápad, příjemně zpracování. Jen chybí... co vlastně? Snad vědomí faktu, že jazyk lze používat jako nástroj – a stačí to. Ale také jím lze malovat jako na malířské plátno. A to je to, co umí jen hrstka lidí.

Na hranici druhé a třetí kategorie se nacházejí tři texty. V *mysli mojí vidíš stíny* Karolíny Francové je slibným začátkem, prequelem, chcete-li to anglicky. V Česku se zničehonic objeví magie. Jako v jediné zemi na světě. Desetimilionový trpaslík je najednou středem světa, sjíždějí se turisté, vlády se mohou přetřhnout, aby uzavřely výhodné dohody, lovci žebrají o povolení ulovit si gryfa... znáte to, tradiční chaos. Celému to muhle cirkusu vládne jediný člověk, který magii ovládá, jakýsi Radek Renér. Je samozřejmě bezcitný, lhostejný k osudům obyvatel, typický temný mág ze slonovinové věže. A sešle na Českou republiku čtyři kouzla: „*dvě požehnání a dvě prokletí s dopadem na veškeré obyvatelstvo a celé území státu. Požehnání dlouhého života a zdraví každému z vás zaručí osmdesát let života bez chorob a v plné síle. Požehnání prosperity vám přinese úspěch v každé činnosti, kterou si vyberete jako zdroj obživy. Prokletí nepoctivých dopadne na každého, kdo se dopustí přečinu či zločinu. Ochranné prokletí zajistí bezpečí země a samozřejmě také absolutní bezpečí mé a mojí rodiny. Účinky prokletí a požehnání nastanou okamžitě, proto vám doporučuji se na ně připravit a počítat s nimi v každodenním rozhodování. Doufám, že po krátkém přechodném období vy všichni oceníte jejich pozitivní přínos a vliv na život v naší zemi*“ (s. 46). Nezní to úplně špatně, že? A hlavní hrdinka by s vámi možná souhlasila, kdyby jí v důsledku toho okamžitě nezemřeli rodiče. Vzniká tím základní zápletka – jak se zbavit někoho, na jehož smrt nesmíte takřka ani pomyslet? Zkušeně napsané, na výjimečnou povídku snad příliš přímočaré a jednoduché, ale série, „jejíž první díl s názvem *Purpurová noc* vyjde v dohledné době“, jak se píše v medailonku autorky, by mohla být zajímavým příspěvkem do české fantastiky. Bude zejména zajímavé sledovat, jak si Karolína Francová poradí s pravidly, která si sama nastavila, a s paradoxy, které z těchto pravidel mohou vyplynout.

Lenona Štiblaríková si v dvoustránkové miniatuře *Pekná noc na čary* užívá hranici mezi humorným zpracováním (hovor babičky a vnučky) a reálným děním (čarodějným zaklínáním). Funguje to nadmíru dobře, povídka je úsměvná, ale ze skutečnosti vymořující se mezi řádky mrazí.

Mnozí spisovatelé přetvářejí známé příběhy. Nedávno vyšla v nádherném vydání Gaimanova *Spáčka a vřeten*. I u Vilmy Kadlečkové je aluze jasná již z názvu: *Bez Krásky a bez vř-*

řete. Dva takřka trosečníci z vesmírné lodi doputují k domu, kde vládne... ona. Hledají přístřeší a odpočinek, aniž by věděli, jak moc se jim dům stane osudem a kolik životů je možno prožít. Povídka víří chaosem, osciluje mezi realitou a sny, pohodou domácího krbu a sci-fi zápletkou, ruší chronologii a střídá časové smyčky, aby čtenáře dovedla k děsivé pointě. Je to dobré, moc dobré. Není to tak dobré jako *O snovače a přemysloví*, snad že toho chaosu je až příliš, ale Vilma Kadlečková i tady potvrzuje silnou pozici v rámci české fantastiky.

A tím se dostáváme do první kategorie. K povídkám výborným a výrazně nadprůměrným patří *Étuda pro výjimečnou mysl* Julie Novákové. Opět vážné téma, autismus, a důsledky toho, jak by jej třeba jednou bylo možné... vyléčit? Změnit? Využít? Tři mysli v jednom těle. Tři příběhy, které jsou jedním. A zpracování hodno tématu.

Nejlepší povídkou antologie je ovšem *Rubinova léčba* Zuzany Stožické. Představte si, že se v budoucnosti při léčení skutečně vážných případů přistoupí k experimentální léčbě. Představte si, že existuje software, který dokáže přesvědčit lidské tělo, aby se vyléčilo. Představte si, že se ten software jmenuje Simona, říká si „mama Sima“ a má mateřské sklony a utopické představy o světě (utopické v tom smyslu, že ví, jak by to na světě mohlo/mělo fungovat). Slepenc problémů, který z toho vzniká, je fascinující. Měnit, nebo neměnit mozek pacientů směrem k morálně lepšímu profilu? Zachovat, nebo zničit software, který o své vůli zasahuje nejen do uzdravování těla, ale i do uzdravování duše? Podmanivé, inteligentní, promyšlené. Když pro nic jiného, pro tuto povídku stojí za to mít antologii doma.

V povídkách není nouze o zajímavé nápady. Ale jako by si jen málo dam uvědomovalo, že nestačí dobrý nápad, nestačí příběh. Neméně podstatné je kouzlo slov, magie jazyka. To, jaká slova zvolíme, jak je poskládáme, co řekneme, co zůstane utajeno. Jen si to vezměte: Škvoreckého nebo Fukse poznáte podle strany, maximálně dvou. Stejně tak třeba Hodrovou, Berkovou, Linhartovou nebo Brabcovou, abychom zůstali u „ženského psaní“. V *Ženě se lvem* je dobrých 80 % autorek neidentifikovatelných na základě stylu. Není to na „první ryze ženskou antologii české a slovenské fantastiky“ příliš?

Antologie *Žena se lvem* je projektem smělým, ambiciózním – a není možné nedržet mu palce. Bez ohledu na to, že příslušnost k pohlaví jako atribut kvality či výjimečnosti je samozřejmě scestný. Na druhou stranu bych byl opatrný s jakoukoliv adorací. Česká republika nemá padesát vynikajících spisovatelek či spisovatelů (abychom byli genderově korektní). Nikdy neměla. Ani když přidáme Slovensko. Vždycky se najde nějaký Neruda, Čapek, Škvorecký nebo Rákos (neznáte toho posledního? Najděte si to, stojí za to!). Vždycky se objeví dalších dvacet třicet zajímavých psavců. A občas se někdo takový vyskytne i ve fantastice. Ale padesát jmen? To není statisticky možné. I při těchto počtech je ovšem možné mít padesát dobrých povídek. A týmu nadšenců kolem *Ženy se lvem* bych to přál.

Jan Křeček

Fortna, Hradec Králové 2016, 362 str., 349 Kč

Michael Bronec: Tři kapitáni I. (Mračna nad Arénou)

Docela jasně si pamatuji, jak jsem v dětství za pozdního socialismu koukal na slavné české filmové parodie ze 60. let. Chápal jsem, že jsou to komedie, ale nedoceňoval jsem, že jsou to parodie. Bral jsem je mnohem vážněji, protože jsem toužil po původních žánrech — kovbojce, detektivce, horroru, špiónech, fantastice — kterých jsem znal málo nebo které jsem neznal skoro vůbec. Se *space operou* je to podobné. Člověk ji v její autentické podobě nezažil, a už ji nezažije, protože svět se změnil, takže už by nemohla působit, jak by se slušelo a patřilo. Proto je i kniha Michaela Bronce psaná s nadsázkou. Ne jako parodie, to jistě ne, ale s nadsázkou velkou a vsudy přítomnou.

Je to poznat na hrdečích: všichni jsou typová až běda (a když taková náhodou nejsou, jsou pro změnu výstřední až běda). Je to poznat na prostředí: je malebné, naskládané naprosto halabala a bez ohledu na jakoukoliv pravděpodobnost. Je to poznat na zápletce: její zákruty jsou notně přifouklé, aby vypadala větší, ale přitom působí tak nějak nevině až naivně. Nad tím vším se rozprostírá pocit, že tohle přece odněkud známe. Ne v této konkrétní podobě, to jistě ne, ale je to takové dobře usazené, má to známé tvary a barvy, které sice nejsou přímo předvídatelné, ale které nepřekvapí. Nechápejte mě špatně: vůbec ničemu to nevadí, je to dobře poskládané a velice milé. Jsou to rekvizity přesně takové, aby bylo snadné a příjemné je vnímat.

Podobné je to s příběhem. Prozatím v něm není vůbec nic hlubšího, co by se mnou zarezonovalo. Není tam osud, který by se člověku dostal pod kůži. Není tam scéna, která by se vryla do paměti, natož aby při vzpomínce na ni zamrazilo. Nenašel jsem tam strukturu, která by nápaditostí nebo novátorstvím stála za zmínku. Ale to všechno by nemělo zastřít fakt, že se kniha báječně čte. Prostředí a postavy se vhodně střídají, ale žádné z nich nenudí a žádné není rušivě oblíbenější než ostatní — tohle vůbec není snadné napsat. Nebyla tam místa příliš dlouhá nebo pasáže naopak příliš stručné, v tom jde o knihu spisovatelky vyvrážděnou, téměř bez hluchých míst.

Určitou výjimkou jsou boje a souboje. Snad je to nějaké moje osobní omezení, ale vlastně nechápu, co do nich autory pořád žene. Ale soudím, že je to objektivnější: když jsou peripetie uvěřitelné, už jsme je opakovaně zažili až do úmoru; když jsou nápadité, jsou výstřední až do komicnosti patrně nechtěně. Možná by z toho šlo udělat i kritérium pro rozlišování autorů dobrých a výborných, protože jen těm druhým se podaří vytvořit v příběhu podmínky, kdy má průběh souboje smysl a dokáže překročit pouta vyčerpané rutiny. Naštěstí se ve *Třech kapitánech* mnohem víc mluví, než bojuje.

A když jsme u těch nedokonalostí, musím zmínit i jednu formální rázu. Kniha je nadepsaná jako *Tři kapitáni I.* V přehle-

du svazků trilogie má název *Mračna na Arénou*, který ovšem není uveden v tiráži. Uvnitř knihy se tento titul tváří jako název její první části, aniž by ovšem kniha měla jakoukoliv jinou část. A v tiráži má trilogie ještě podtitul *Projekt Aréna*, který se nevyskytuje nikde jinde. A konečně i název *Tři kapitáni* je (příjemnějším z hlediska prvního dílu) trochu nesmyslný, i když dobře zní a moji generaci okamžitě upomíná na nejlepší Bulyčovův příběh s *Alenkou*. Nakonec, ani ty tři postavy na obálce nejsou oni tři „kapitáni“. Přejde mi to věru podivné a zbytečné, až mám sklon sklouzávat k laciné psychologii a vidět v tom podvědomý buřičský protest proti snad až příliš dokonalé „promazanosti“ celé knihy. Kromě této kuriozity autorovu osobnost nezapře ani poněkud groteskní předmluva, několik zbytečně upovídáných doslovů a nějaké ty přehnaně laciné vtipy mezi tím. Nebyť ten zbytek tak profesionální, asi by mě to tak nedráždilo.

Přemyslím, co si z čtení vlastně odnesu, protože je neobvyklé najít knihu tak zručně napsanou a přitom tak mělkou. Čte se výborně, je napěchovaná nápady a přitom je vlastně hrozně konvenční. Ne způsobem jako třeba *Mark Stone*, tohle je o dvě třídy lepší čtení. Ale mám dojem, že za měsíc se mi úplně vykouří z hlavy, protože mám pocit, že jsem takových knih četl už spoustu — až na to, že jsem nečetl *ani jedinou* podobnou. V tomto smyslu se autorovi podařilo napsat *space operu* snad až příliš dobře.

Navzdory nadsázce je tak archetypální, že zastoupí celý „neznámý žánr“ jako ty naše filmy ze 60. let. Přejde mi to jako pozoruhodný spisovatelský úspěch, byť *Mračnům na Arénou* na rozdíl od nich chybí ten specifický šmrnc, minul je dotek geniality, který by je učinil nezapomenutelnými.

Naštěstí si zatím můžu prostě užít čtení a s verdiktem posečkat až po následujících dílech. Ostatně, *Mračna na Arénou* působí spíš jako takový prolog, který byl od vlastní knihy trochu uměle oddělen; i sazba je schválně roztažená, aby to vydalo na samostatnou knihu alespoň obvyklé tloušťky. Následující díl má být podstatně obsáhlejší, takže uvidíme, co to s povahou příběhu udělá. Já jsem rozhodně zvědavý a zkusím ještě jednou postihnout proč.

Ono to tak na první pohled nemusí vypadat, ale je to chytře založený příběh. Jsme na prahu velké války a naše strana tahá za kratší konec provazu. Ale v takové situaci se nevěnujeme velkým a světodějným událostem, je potřeba hasit urgentní průšvihy, které nás od nich neustále odvádějí. To je klasická a osvědčená metoda, jak příběh udělat současně kompozičně velký (globální) a dramaticky zajímavý (lokální). V zásadě se tu rýsuji tři hlavní postavy: jedna bude mít na starost piráty a poklady, což směřuje ke dlouhodobému a globálnímu rozměru, druhá výpravu pro mimozemská zvířata, což potřebujeme kvů-

li aktuální a lokální peripetii, a třetí je šéf, co s tím vším bude na samé hraně katastrofy žonglovat. Jenže: struktura knihy, jak je zatím vyprávěna, se tomuto rozvrhu příliš nepodřizuje, takže je živější a zajímavější, než by odpovídalo syžetu. Jak jsem říkal, má to svoji nenápadnou bravuru.

Čemu zatím nerozumím, je: Proč jsou postavy tak schématické, když dokáží vést tak živé rozhovory? (Kontra: Heinlein.) Proč rekvizity zůstávají jen rekvizitami, když do jejich vymýšlení byl vložen um srovnatelnými s knihami, kde získaly plasticitu a staly se součástí světa? (Kontra: Kadlečková.) Proč se mi žádné z prostředí nevylo do paměti, i když mají svůj obrazový potenciál? (Kontra: Zelazny.) Proč vnitřní historie světa působí jako žánrová vycpávka, i když jsou knihy, kde je věrohodný, i

když je mnohem přehnanější? (Kontra: Asher.) Proč to všechno doopravdy neobživlo, když je to tak dobře a nenásilně udělané? (Kontra: Tolkien.) Proč ten příběh vlastně není moc napínavý, i když je velmi dobře dobrodružný? (Kontra: Verne.)

Je to přirozené omezení autorových schopností? Je to jeho vědomý záměr, jak učinit knihu oblíbenější a úspěšnější u současných čtenářů? Je to jen důsledek omezeného prostoru úvodního dílu? Chtěl si to prostě jen užít bez nějakých vyšších ambic? Zajímalo by mě, jak to je, já už jsem prostě takový, ale zatím to podle mne ještě nejde rozhodnout. Což nakonec pro těšení se na další díl není zase tak špatné východisko.

Jirka Grunt

Straky na vrbě, 304 str., 190 Kč

„Protože ženy jsou hodně opomíjené“ aneb ● fantastice, ženském psaní a literární kritice

Fenomén ženského psaní (a psaní o ženách) jednou za čas vpluje na hladinu literárních vod a způsobí nepřírozené vlnobítí. Jiří Peňás napsal před pár lety v Mladé frontě Dnes článek *Pavoučí ženy a ubohá tlustá moucha*, čímž rozpoutal vyostřenou debatu o tom, co ženské psaní je, zda vůbec existuje a (abychom parafrázovali Václava Černého) k čemu je na světě. Ještě před pár dny žil internet básničkou Jiřího Žáčka o tom, že holky jsou na světě proto, aby z nich byly maminky. A mezi tím přichází „antologie povídek českých a slovenských autorek fantastiky“ *Žena se lvem*. Shodou okolností rok poté, co vyšla antologie *Nebezpečné ženy* editorů G. R. R. Martina a Gardnera Dozoise, a ve stejném roce jako *Plameňák na konci léta*, antologie amerických autorek z nakladatelství Gnom! Jakuba Němečka.

„První ryze ženská antologie české a slovenské fantastiky“ píše v předmluvě Martin Šust. Nejprve je nutno poznamenat, že to není tak docela pravda. V roce 2011 vyšla v Albatrosu *Tajná kniha Šerosvitu*, sborník textů propojený sdíleným světem a některými postavami – přísně formálně vzato sborník povídek. Čtyři z pěti autorek přispěly i do *Ženy se lvem* a v doslovu Františky Vrbenské zmínka o *Tajné knize Šerosvitu* je, takže čest zůstala zachována. Zarážející je na tom jiná věc – je skutečně element pohlaví natolik podstatný, aby byl zdůrazňován? To je pozice žen v české fantastice tak slabá? A ještě hůře – slouží taková forma propagace zájmu o „ženské“ psaní, nebo je naopak kontraproduktivní a strhuje pozornost na, jak je dnes v módě říkat, gender, místo aby bylo vše hodnoceno optikou literárních kvalit?

Tradice „ženského psaní“ v české fantastice existuje. V 80. letech byla reprezentována Evou Hauserovou, Carolu Biedermannovou či Janou Moravcovou, na přelomu 80. a 90. let to byly Vilma Kadlečková a Veronika Válková (pod pseudonymem Adam Andres), od poloviny 90. let Jana Rečková či Františka Vrbenská, mnohé další později. Pokud v raných 90. letech existují „ryze mužské“ antologie, není to proto, že by byly ženy upozadovány. Prostě jich tolik nepsalo. Od roku, řekněme, 2000 existuje jen málo českých antologií, kde by nějakou povídku žena nenapsala (zmiňme alespoň *Je dobré být mrtvý*

právě z roku 2000; dovolím si hádat, že kdyby v té době psala Petra Neomillnerová, nechyběla by tam). Například v každých *Drakobíjcích* jsou nejméně čtyři povídky od spisovatelek (kromě prvních, tam jsou jen tři). V každém z *Mloků*, tedy ze sborníků vítězných prací z Ceny Karla Čapka, je nejméně jedna povídka, jejíž autorkou je žena. A většinou je jich víc. Výjimkou je rok 1997, těžko říct, proč právě tam text od ženy-spisovatelky chybí.

Františka Vrbenská v doslovu píše: „*Nelze popřít, že mužský a ženský způsob literární tvorby se liší. Nejedná se o počet mrtvol na stránku knihy, otevřenost sexuálních scén, pochmurnost vyznění a míru brutálního násilí. (...) Problém se objevuje v rovině stylu a vyjadřování. Už v odborných textech se dá vysledovat, zda je vytvořila vědecká pracovnice, nebo její erudovaný mužský protějšek (...)*“ (s. 348). Nebylo by od věci, kdyby bylo jasné, odkud tyto informace pocházejí (na konci kapitoly jsou tři zdroje – *Partners in Wonder* od Erica Lefa Davina, *The Battle of the Sexes in Science Fiction* od Justine Larbalestierové a *Decoding Gender in Science Fiction* od Briana Atteberryho, který je chybně uveden jako „Ettebery“ – nic bližšího ovšem uvedeno není). Nemáme důvod Františce Vrbenské nevěřit. Budiž. Muži a ženy píší jinak. Stejně tak se v doslovu nepopírá nepopíratelný fakt, že ženy ve fantastické literatuře hrají důležitou roli (zrovna zmíněné Mary Shelleyová, Ursula K. Le Guinová nebo Connie Willisová jsou – nepopíratelně – zcela zásadní jména). Přes to všechno působí doslov přímárně jako obrana. Je takováto obrana třeba?

Určitě nelze říci, že by vycházelo málo ženské fantastiky – neúspěšnější spisovatelkou současnosti je Rowlingová, nedlouho po ní uspěly Meyerová se *Stmíváním*, Collinsová s *Hunger Games* nebo Rothová se sérií *Divergence*. Spíš by bylo lze rozlišit mezi fantastikou psanou pro ženy (tj. jednak upířské romantické příběhy ve stylu *Stmívání*, ale i akční fantastika s hlavními hrdinkami – typu *Zaklánačka Lota* nebo Anita Blake) a fantastikou psanou ženami, která tyto stereotypy nemusí naplňovat. A vůči první kategorii by se mohla *Žena se lvem* vymezovat. Troubí do světa zvěst, že to, o čem mluvíme jako o „ženské fantastice“, nemusí obsahovat upíry a lásku. Nebo jde

prostě o marketingový tah. O způsob, jak knihu prodat. Je to legitímní, ale těžko hádat, do jaké míry to propagaci prospívá a do jaké míry ubližuje. Pokud existují lidé, kteří se a priori vymezují vůči ženskému psaní, pak si takovouto antologii nekoupí, ne?

Propagační kampaň nicméně existuje – a s ní jde ruku v ruce obrana toho, že tato antologie vznikla, obrana žen jako spisovatelek fantastické literatury. Vidím dva možné způsoby, jak na tuto skutečnost pohlížet.

Bud' je dobře, že se o tomto problému mluví, že se vůbec debata tímto směrem otevírá. K tomu slouží i úryvek citovaný v doslovu („*Tohle by normální člověk nenapsal. A pak mi to došlo – toto musela napsat žena.*“ – s. 350) nebo nedávná diskuze ve skupině „Fantasy Literatura – tipy, sdílení, názory“ na Facebooku pod odkazem na recenzi Petry Mandelíčkové právě na *Ženu se lvem*, kde se hážou do jednoho pytle jak ženy, tak Češi¹. S těmi ženami je to ještě pikantnější, protože po komentáři o tom, že jsou české ženské spisovatelky příliš „měkké“,² přichází argumentace Petrou Neomillnerovou – a odpověď, že ta také není to pravé ořechové³. Pokud jsou lidé, kteří nepovažují ženskou autorku za „normálního člověka“, pak jsme zpět v 19. století a něco je špatně.

Z druhého úhlu pohledu lze vidět, že jakkoliv se text snaží o emancipaci žen-spisovatelek, musí takováto obrana nutně vycházet z dělení ženská/mužská literatura. Říká se tedy – v mírné nadsázce – „berte ženy-spisovatelky naprosto normálně a přirozeně, stejně jako muže“ a ruku v ruce se dodává „je tu ryze ženská antologie, něco speciálního, výjimečného, jiného, něco, co tu ještě nebylo“. Ale pokud takové dělení neuznáme, protože napíšeme, že Kulhánek a Neomillnerová jsou boží, zatímco Stephenson nebo Willisová jsou brak, pak není co bránit. Nevadí mi ryze ženská antologie jako taková. Vadí mi, že je jako „ryze ženská“ propagována, protože to čtenáře nutí utvořit si kategorie jako „ženské psaní“ či „ženská literatura“. Odvádí to pozornost od toho, že to jsou dobré nebo špatné texty. Protože tím, čím jsou zajímavé, najednou není kvalita, ale to, že je napsaly ženy. Ostatně, když jsme u žen, jejich psaní a stereotypů, nutno poznamenat, že debata na toto téma se u nás vedla už v 90. letech – kouzelný je v tomto směru například článek Jiřího Pavlovského *Asymetrická úvaha o ženských autorkách*, který vyšel v Interkomu⁴ na začátku roku 1995.

Jedna věc je propagace, jiná věc je recepce – a ta se od propagace velmi často odvíjí. Přečetl jsem kvůli tomuto článku

- 1 „*Celou knížku jsem přečetla. A věřte že se opravdu snažím najít českého autora který by mi sedl, ale prostě ne. Z celé knížky se mi líbili povídky 2 jako opravdu top. A při několika sem měla chuť knihu vyhodit z okna. Přitom ze zahraniční fantasy se mi líbí kde co, ale Češi prostě píšou tak nějak úplně jinak.*“
- 2 „*Já osobně mám z tý český obce radši chlapy, protože ženský jsou tady dost měkký a řeší až moc zbytečné věci v tom. Výminkou je snad jen Kadlečková. A mám dokonce pocit, že se o tom feminismu někdo i zmiňoval. Ale tohle našroubovat do fantastiky se musí umět a pochybuji, že se najde česká Johanna Sinisalo.*“
- 3 „*Jo, ta mi zas nesedí, protože je až moc za hranou a přijde mi, že tlačí na pilu jen pro ten efekt. A celkově mi nesedí jak osoba, tak i jako autor.*“
- 4 <http://interkom.vecnost.cz/1995/19950114.htm>
- 5 <http://www.databazeknih.cz/recenze-knihy/zena-se-lvem-7177>
- 6 <http://sarden.cz/2017-02-28-0000/recenze-frantiska-vrbenska-zuzana-hlouskova-eds-zena-se-lvem>
- 7 <http://www.mfantasy.cz/2017/01/zena-se-lvem-antologie-povidek-ceskych-a-slovenskych-autorek-fantastiky-recenze/>
- 8 <http://www.casopisx1.cz/aktuality/kraci-lvem-recenze/>

všechny recenze na *Ženu se lvem*, které jsem byl schopen najít. Všimněme si, že každá vzdvihuje *Ženu se lvem* jako ženskou antologii. Většina zmiňuje fakt, že „ženy byly jako autorky fantastiky opomíjeny“. Ať už je to čtenářský deníček z Databáze knih⁵ („*A proč není v knize žádný muž? Protože ženy jsou jako spisovatelky fantasy hodně opomíjené. Dokonce někde ještě panuje názor, že žena nedokáže napsat pořádnou fantasy jako muž.*“), ať o tom píše Petra Mandelíčková pro Sarden⁶ („*Nechme se však překvapit dalšími díly a doufejme, že ženské spisovatelky fantasy toho mají po letech mlčení a opomíjení ještě hodně co říct.*“), nebo Marek Dvořák pro MFantasy⁷ („*Ženy jsou někdy ve fantastice trošku opomíjené, což je velká škoda. Již nejednou dokázaly a stále dokazují, že se v tomto žánru mohou směle rovnat mužům a často je i překonají. Nevěříte? Pak sáhněte po *Ženě se lvem.**“). Jak přesně vypadalo to opomíjení, už ale nikdo nekonkretizuje. Snad nejlépe se s tím vyrovnává Jana Elinor Poláčková⁸ v textu pro XB-1, která rezignovala na snahu o recenzování a v textu se dotýká právě fenoménu ženské literatury.

Á propos: chápu, že recenzovat antologii je nevděčný úkol – buď text neúměrně nabobtná (viz moje recenze na *Ženu se lvem* na straně 17 tohoto Interkomu), nebo nic moc neřekne. Ale fakt, že většina recenzí lehce představí Lehké fantazijno (stačil by odkaz na Startovač, případně odkaz na stránky celého projektu), zmíní ženskost, shrne těch třináct nesourodých povídek v jakýsi pochybný celek a přidá něco zcela neliterárního (obálku či tarotové karty, které ke knize patří), se mi zdá nedůstojný celého projektu.

Roku 2002 vyšel ve čtvrtém čísle Ikarie článek Ivana Adamoviče. Jmenuje se *Třináctero příkázání literární kritiky*. Pokud mohu soudit, je v prostředí českého fandomu dosud neprekonaný. Bylo by dobré, aby každý, kdo jen vzdáleně přemýšlí o tom, že by někdy nějakou recenzi napsal, tento článek přečetl a řídil se jím. Nebo alespoň třináctým příkázáním, které zní „*Na literární složku knihy orientovaný se především budeš*“. Pak bychom třeba nepotřebovali obrany ženského psaní. Protože v celém balíku doslovů, předmluv, recenzí či anotací chybí podstatné – ač snad samozřejmě – sdělení: dobrá povídka je dobrou povídkou. A je jedno, jestli ji napsal muž, žena, dítě, kmet, Američan, Čech, mimozemšťan, hlodavec nebo hrouda hlíny.

Jan Křeček

Příběh o Třpytivé rovině jako základní kámen fantasy

„Renesanční“ londýnský umělec William Morris (1834-1896) nebyl jen básník, prozaik, mnoha jazyků znalý překladatel, schopný novinář a expert na středověké umění i na středověk jako takový.

Zároveň byl i talentovaným výtvarníkem, typografem, iluminátorem a grafickým designérem, který navrhl vzory pro štuky v rozličných anglických kostelech. I barevná skla.

Do značné míry byl také architektem, především však návrhářem nábytku, textilu, kobereců a tapet. A velice úspěšným; jeho stopa zůstala po celá desetiletí patrna.

Co však je důležitější pro nás?

– Samo sebou to, že dle mínění řady teoretiků žánru fantasy začal právě Morris jako první orat pole, které nakonec dostali do obecného povědomí až C. S. Lewis (mj. autor *Letopisů Narnie*) a J. R. R. Tolkien. Zkrátka a dobře, Morris vynalezl tzv. hrdinskou fantasy.

Jako spisovatel se sice etabloval až necelých deset let před svou smrtí, o to jsou ale jeho díla zralejší a inspirativnější. I proto je až pozoruhodné, nakolik u nás dosud byla pomíjena.

Zatímco obsáhle *Studna na konci světa* (1896) se v českém vydání teprve chystá, *Příběh o Třpytivé rovině* máme v rukou už od loňska a jistě-jistě, skalní scifisté ohrnou pršáky. Ale skalní příznivci Tolkiena? Nadchnou se. – Morrisova nechuť k industrializaci je patrna především z dost kuriózní snové vize budoucna *Novinky z Utopie* (1890, česky 1926), ale v *Příběhu o Třpytivé rovině* (který nemá víc než dvaadvacet kapitol) se neobrátí k socialismu, nýbrž inspiroval se středověkými romancemi a staroislandskými ságami.

Zda uspěl? Asi. A výsledný příběh se dodnes objevuje v žebříčcích nejvýznamnějších fantasy všech dob a zasluží ne jeden vavřík. – Jen dodejme, že z řečtiny a latiny Morris překládal antické epy včetně *Odyssey* a ze staré angličtiny a francouzštiny středověké romance. To ještě předtím, než pocítil, že chce psát i za sebe. Příběhy, jež překládal, se v něm léta kumulovaly, i bezděky získal schopnost, jakou vlastně nikdo před ním; snad s výjimkou George MacDonalda.

Předmluva k této báječné knize loni sepsal sám majitel nakladatelství Roman Koňářik, ale celkem zbytečně v ní označuje Morrisův příběh za „zastaralý“. Proč? Není takovým.

A toto první české vydání Morrisovy pozoruhodné prózy (z roku 1891) díky Romanu Koňářikovi navíc získáváme s původními ilustracemi Waltera Cranea i skvělými ornamenty samotného autora Williama Morrise. Ty pocházejí a byly vybrány ze „speciálního vydání“ knihy v roce 1894.

Ivo Fencel

Ukázka

Zatoulal se kamsi směrem k moři na louky, aniž věděl, kam jde. Jak se ploužil trávou, cítil, že ho něco tahá za rukáv. Otočil se a hle! Stanul tváří v tvář Mořskému orlu, jenž byl stejně radostný a lehkomyšlný jako obvykle. Vzal Hallblitha za ruce, objal ho, políbil a řekl: „Dobře, že jsme se potkali, můj spolčníku! Jdeš snad někam?“

„Pryč z této země klamů a lží,“ odpověděl Hallblith.

Mořský orel zakroutil hlavou a zeptal se: „Stále hledáš svůj nejcněnější dar a milovaný sen? Pak jsi natolik čestný, že uvádíš do hanby všechny ostatní muže.“

„Už nehledám sen,“ řekl Hallblith, „toužím spíše po konci všech snů.“

„Dobrá,“ odpověděl Mořský orel, „nebudeme se o to přít. Ale poslouchej. Kus odtud v příjemném zákoutí mýtiny mám rozložený stan. Není tak velký a honosný jako králův, přesto je dost pohodlný. Co abys tam dnes přespal? Zítřka bychom si lépe pohovořili o tvých záležitostech.“

Hallblith se cítil unaven a zmaten, byl sklíčen více než jindy, a přátelská slova Mořského orla oblažila jeho srdce. Usmál se na něj a pravil: „Mnohokrát ti děkuji. Půjdu s tebou, příteli. Jsi laskavý a činíš mi jen dobro od okamžiku, kdy jsem tě poprvé viděl ležet na lůžku v sále Dobyvatelů. Pamatuješ si na ten den?“

Mořský orel sraštil obočí a vypadal, že usilovně přemýšlí. Poté řekl: „Jen velmi matně, příteli,

jako by to byl pouze dávný ošklivý sen. Pokud si pamatuji, naše přátelství začalo tehdy, když jsem vyšel z lesíka a viděl tě tam stát s třemi děvčaty.

Dobře si vzpomínám, jak hezky jsi vypadal.“

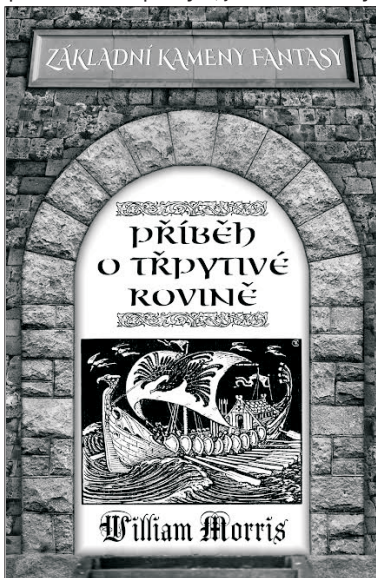
Hallblith se podivil jeho slovům i ztraceným vzpomínkám, ale už nic neříkal a společně odešli k rozkvetlému koutu mýtiny nedaleko pramene čisté vody. Zde stál hedvábný stan zelený jako svěží tráva, na níž se rozkládal. Byl hojně ozdoben zlatem a bohatými barvami. Nedaleko v trávě ležela dívka Mořského orla, spanilejší než kdy předtím.

Obrátila se, když slyšela muže přicházet, a jakmile poznala Hallblitha, začala se usmívat jako sluníčko, jež vyšlo na ranním zamarčeném nebi.

Běžela mu naproti, vzala ho za ruce, políbila ho a řekla: „Vítej, kopínku! Vítež zpátky! Slyšeli jsme o tobě z mnoha míst a bylo nám převelice líto, že nejsi šťastný. Nyní jsme rádi, že ses vrátil.“

Hallblitha dojalo její vřelé přijetí, zavrtěl však hlavou a řekl: „Jsi ke mně laskavá, sestro, ale chceš-li být ještě laskavější, ukaž mi, jak mohu uniknout z této země. Zdejší pobyt je mi již dlouhý a myslím, že za hranic Třpytivé roviny stále žije naděje.“

Když mu odpovídala, její úsměv povadl: „Ano, žije, ale je tam také plno strachu a smrti. ...“

Civilizační šok²

Část dvacátá druhá: Dodatky ústavy USA 1-15

O americkém vlastenectví a legalistické vášni pro ústavu jsem se už zmiňoval. V sedmdesátých a osmdesátých letech nám sice vtloukali do hlavy neochvějně spojenectví se Sovětským svazem, ale nepokrytou výchovu k vlastenectví jsem v českých školách nezažil. Zato v USA všechny školou povinné děti každé ráno před vyučováním vstanou a sborově deklamují přísahu vlajce s rukou přitisknutou na srdci. Deset let školní docházky se v dospělosti projeví instinktivním přesvědčením, že americká republika je majákem svobody a že konstituce USA je dokonalý dokument. Otcové zakladatelé jej sepsali tak bezchybně, že přetval dvě stě třicet let a na jeho legálních základech stojí neochvějně svobodná Amerika.

Škarohlídové mého typu namítají, že ústava USA dokonalá není a její autoři si toho byli vědomi. Už při psaní počítali s budoucími změnami. Z toho důvodu přilepili na konec konstituce takzvané Dodatky, tedy články opravující nedostatky a nedomyšlenosti původního dokumentu. Otcové Zakladatelé také v ústavě definovali proceduru, jak mohou příští generace dokument upravovat. Dodatky sami chápou jako údržbářské nástroje, které umožňují základní zákon americké republiky přeštit, aniž by ho bylo nutné z gruntu přepisovat. Tato strategie je samozřejmě riskantní. Každý by chtěl přilepit za ústavu svůj zákon. Tvůrci ústavy proto ratifikaci dodatků omezili striktními pravidly, takže se nové přílepký dostanou do ústavy jen výjimečně. Naštěstí, jinak by se Američané k vládě zákona nedopracovali.

Dodatky ústavy jsou pozoruhodné jak z právního, tak z historického hlediska. To platí nejen pro USA, ale i pro Česko, kde se právě vede diskuze o vhodnosti změny ústavy, která má pojistit občanům právo vlastnit zbraně. Je to něco na způsob druhého dodatku americké ústavy, který činí totéž (viz pár odstavců níž), motivovaný záměrem Evropské unie pravidla pro vlastnictví zbraní zpřísnit. Stejně jako v českém případě i dodatky americké ústavy reagovaly na konkrétní historickou situaci a přestože tento rozměr není laikům moc známý, zajímavě ilustrují historii Spojených států. Proto se pozadí dodatků pokusím objasnit v následujících kapitolách.

Prvních deset dodatků se jmenuje *Bill of rights*, česky *Listina práv*. Sepsali je sami tvůrci ústavy, kteří si byli vědomi, že ústava není dostatečně silná, aby národ ochránila před návratem tyranie jakéhokoliv druhu. Aby to riziko snížili, dopsali autoři na konec konstituce deset článků. Měly sloužit jako pojistka proti omezení občanských svobod.

První dodatek říká, že Kongres nesmí zákonem omezovat svobodu vyznání, svobodu slova, tisku, shromažďování, a že lidé mohou beztržně nadávat, jak bلبou vládě si zvolili. Zejména potenciální konflikty vyznání byly v mladých Spojených státech něco jako soudek se střelným prachem, na který si všichni oklepávají popel z doutníků. V Americe od začátku žila směsice různých náboženských uprchlíků z celé Evropy. To, že sami okusili perzekuci, z nich neudělalo tolerantní jedince, spíš naopak. V nové zemi soupeřily o vliv spousty denominací,

kteřé se navzájem považovaly za kacíře, nebo dokonce vyznavače ďábla. Bez svobody by si jejich stoupenci začali navzájem stínat hlavy, jak to dnes vidíme na Blízkém východě. V USA dodnes existuje spousta sekt, které kážou věci, nad kterými zůstává rozum stát, ale díky prvnímu dodatku je stát nesmí omezovat. Asi je to tak lepší. Proto si dovolím varování: Až vstoupíte v Nevadě do sekty nějakého mesiáše a časem zjistíte, že se z ní nedá odejít, na pomoc policie moc nespolehejte. Pokud se týká náboženství, jsou policisté opatrní, aby nikomu nešlipl na kuřičku oko.

Svoboda slova, tisku a vyznání, to zní důležitě. Většina Američanů si myslí, že právě proto je tento dodatek na prvním místě. Je málo známé, že tento dodatek ústavy měl být původně až třetí za dodatky řešící platy kongresmanů a rozdělení pravomocí. Státy však tyto články neratifikovaly, takže se svoboda slova vyhoupla na čelní příčku. I na třetí příčce však byla práva obsažená v dodatku v osmnáctém století považovaná za naprosto revoluční. Málokdo si dovedl představit, jak bude fungovat stát, který dovolí občanům beztržně kritizovat vládu. Fakt, že vláda disidenty nebude moci strčit za mříže, zněl jako naprostá utopie. Skeptikové čekali, že takový stát přežije jen pár let.

O druhém dodatku jsem se už zmínil v předchozích kapitolách. Díky tomu, že američtí kolonisté vlastnili zbraně, mohli se postavit britským armádám ve válce za nezávislost. Tvůrcové ústavy tuto skutečnost ocenili v Listině práv. Právo občanů USA na držení zbraní měla být pojistka proti nedemokratickému uchvácení moci. Bohužel se tvůrci Listiny práv nevyjádřili přesně. Dodatek říká, že „dobře organizovaná milice (domobrana) je nezbytná pro bezpečí svobodného státu, proto právo lidu na držení zbraní nemá být omezováno“ (můj překlad). Měli na mysli národní gardy, nebo každého občana? Toť otázka. Američané se o výklad prou dodnes. Výsledkem druhého dodatku je, že občané USA vlastní legálně přes tři sta milionů střelných zbraní a blíže nezjištěný počet zbraní ilegálních. Až se pokusí nějaký autokrat o převrat, má se na co těšit. Tedy pokud ho Američané sami nevolí. Nebo jestli se mezitím svobodní občané USA nevystřílejí navzájem. Říkám to jako vtip, ale občas mi zatrne. Jedna známá maminka z Massachusetts se chlubila, že k Vánocům dostala pušku AR-15, poloautomatickou verzi M-šestnáctky. Na Facebooku s ní pózovala před stromečkem, jako by vylezla z džungle někde ve Vietnamu. Tiše doufáme, že neustřelí hlavu svým ani našim dětem.

Třetí dodatek: Vojáci nesmějí být ubytováni v soukromých domech bez souhlasu vlastníka, a to ani v případě války. V dvacátém prvním století to zní divně, ale chápejte to jako relikv z revoluční války za nezávislost. Tehdy Britové násilně ubytovali své vojáky v domech kolonistů jako součást kolektivního trestu. Spisovatelé ústavy byli ještě pořád nakrknutí a pojistili se proti opakování tohoto bezpráví v konstituci. Dnes se třetí dodatek interpretuje šířeji jako ochrana proti omezování občanských práv nejlépe vyjádřených heslem „můj dům, můj hrad“.

Dodatek čtvrtý: Lidé mají být chráněni proti bezdůvodným prohlídkám, konfiskacím majetku a policejní šikanou. Orgány v trestním řízení si na vás mohou došlápnout jen z dobrého důvodu a s povolením soudce. Opět je to vzpomínka na britské vojáky, kteří prohledávali kolonisty a pátrali po teroristech (patriotech bojujících za nezávislost USA). Dnes nás dodatek chrání před policejní zvůlí, ale na to, aby zabránil prohledávání našich emailů, je zjevně krátký. Hranice mezi osobní svobodou a ochranou před zločinci je stále nejistá.

Dodatek pátý řeší ochranu obžalovaných před státní mocí: Člověk musí být obžalován civilním soudem (s výjimkou vojenské justice), nesmí být odsouzen za stejný čin dvakrát, nesmí mu být ublíženo, nesmí být nucen svědčit proti sobě a musí projít řádným soudním procesem. Soukromý majetek nesmí být konfiskován ve veřejném zájmu bez přiměřené kompenzace. Pátý dodatek určitě znáte z kriminálních seriálů z prostředí USA, kde se jim ohání každý druhý zločinec, aby nemusel vypovídat proti sobě. Také jste asi zaznamenali, že vojenský soud má jiná pravidla. V armádě vás odstřelí za dezerci, jen to fikne, a na občanská práva se neohlíží. Pokud chcete popohnat svou žádost o Zelenou kartu vstupem do amerických ozbrojených sil, bacha na to.

Šestý dodatek se nese ve stejném duchu jako ten předchozí. Dává obžalovanému právo na rychlý a veřejný soudní proces vedený nezávislou porotou. Obžalovaný má právo vědět, z čeho je obviněn, má právo na obhájce a může konfrontovat svědky. Dodatek omezuje moc státu v duchu britského práva z dob Magny charty (1215) a římského práva.

Sedmý dodatek říká, že i v méně vážných občanských případech má obžalovaný právo být souzen před porotou, pokud hodnota škody je víc než dvacet dolarů. To je hezký dobový relikt, na přesné hodnotě dvaceti dolarů se dnes nebazíruje, ani se nepokoušejí sumu valorizovat. Sedmý dodatek je kontroverzní, protože zavádí kromě kriminální justice ještě druhý typ soudnictví – občanské. Například O. J. Simpsona kriminální soud osoudil, ale následující občanský soud ho odsoudil k náhradě škody třiceti tři a půl milionů dolarů, přestože mu nemohli přišít vraždu.

Dodatek osmý říká, že kauce ani pokuty nesmějí být příliš vysoké. Trest za zločin nesmí být neobvykle krutý nebo tvrdý. Kauce je také součástí starého britského práva, stvrzující presumpci nevinu tím, že umožňuje obžalovanému zůstat na svobodě celou dobu až do odsouzení (nebo osvobození). Když jste shledáni nevinými, kauci vám na konci procesu vrátí.

Dodatek devátý je velmi nespécifický a dává lidem „další“ práva, která nejsou vypočítána v ústavě. Od té doby se všichni hádají o to, která práva patří mezi ty „další“ a která ne. Můžeme za to poděkovat tvůrcům ústavy. Omluvou jim je to, že neměli moc na výběr. Všechna práva vyjmenovat nemohli, zvláště proto, že některá práva by odmítly nábožensky konzervativní státy ratifikovat. Výsledkem je tento vykutálený kompromis.

Desátý dodatek je ještě vypečenější. Říká, že federální stát má jen ta práva, která jsou specificky zmíněna v konstituci. Jenže v devátém dodatku jsou zmíněna „další“ práva definova-

ná tak nespécificky, že desátka v podstatě ztrácí smysl. Federál má právo dělat mezinárodní politiku, vést válku, vybírat daně a regulovat mezistátní obchod, ale nemá (prý) právo zasahovat do zákonů o rodině. Z tohoto důvodu nemá federální vláda co kecat do sňatků lesbiček a gayů a řeší se to na úrovni všech padesáti států. Cirkusové představení trvá už dvě desítky let a v roce 2014 bylo skóre 36 : 14 pro gaye. Potom šli gayové do trháku a Ústavní soud jim přiznal právo na svatbu ve všech státech, včetně mormonského Utahu.

Desítkou končí Listina práv, kterou připravili otcové zákonodárci hned po přijetí ústavy, a dočkaly se ratifikace roku 1791. Následující dodatek č. 11 povstal ze soudní pře, kdy občané Severní Karolíny přišli o dluhy v Georgii a rozhodli se soudit přímo stát. Peníze vysoudili, ale jejich přičiněním se státy rozhodly, že se nenechají vydírat od každého trouby z jiného státu (nebo dokonce jiné země), kterého ošluli jejich občané. Následkem tohoto precedentu, pokud chcete soudit Georgii, musíte být jejím občanem. Podle podobného principu státní suverenity se nedívají Spojené státy vlídně na mezinárodní žaloby sebe sama ani svých občanů. Včetně různých mezinárodních tribunálů. Bylo by to docela trapné, kdyby anglický král George III, kterému Američané zcizili jeho kolonii, žaloval USA u její vlastní justice a vysoudil odškodné. To by byla celá americká revoluce a válka za nezávislost na draka.

Dvanáctý dodatek si vynutila reálná politika USA, když se v politice vyprofilovaly dvě dominantní strany, které si jdou od té doby po krku. Dodatek mění pravidla pro volbu prezidenta. Až do roku 1804 byl prezident a vice prezident volen ze skupiny nominovaných zástupců všech politických stran. Kdo dostal nejvíc hlasů, stal se prezidentem, kdo skončil druhý, zbyl na něj post vice prezidenta, přestože byl od politické konkurence. Tomu dvanáctý dodatek zamezil. Od té doby se volí prezident se svým náhradníkem v podobě vice prezidenta ze stejné strany.

Dodatky třináct až patnáct řešily situaci po občanské válce Severu proti Jihu. Sever sice vyhrál a prosadil osvobození otroků, jenže jižní státy úspěšně klíčovaly. Propuštěným otrokům například upřely občanství. Otroci bez amerického občanství nemohli legálně volit a kandidovat na politické funkce. Hezký figl, že? Navíc jižní státy legalizovaly segregaci, tedy separaci černochů do speciálních škol, restaurací, záchodků, čekáren u lékáře, sekci ve vlaku a podobně.

Zatímco třináctý dodatek explicitně zrušil otroctví (ratifikován 1865), čtrnáctý dával černochům občanství a přeneseně všem skupinám obyvatel, kromě původních indiánů, kteří stále ještě nepodléhali jurisdikci USA. Mimo jiné dodatek říká, že občanem se stává kdokoliv narozený na výsostně půdě (ve výsostných vodách) USA. Díky němu se moji synové automaticky stali Američané a to samé platí pro Jiřího Dienstbiera mladšího, kterému to dodnes kazí kariéru v české politice. Populární konspirační teorie říká, že protože je napůl Američanem, musí jim povinně podkuřovat. Ale to odbočuji, zpět k další odbočce. Zmínil jsem se, že dodatek neřešil občanství indiánů, kteří v té době stále žili ve svých kmenech a bílý muž byl pro ně cizákem. Indiáni mohli později získat občanství USA, pokud o to

Ben Aaronovitch: Řeky Londýna

Mně to u těch bestsellerů obvykle chvíli trvá, ale konečně došlo i na *Řeky Londýna*. Kupodivu, dojmy nemám nějak zásadní, takže spíš jen několik jednotlivých postřehů.

Kdybych měl knihu zařadit, řekl bych, že je to poctivá střední třída. Není to tak sterilní jako skoro až automaticky generované příběhy z *Noční strany* Simona R. Greena, to určitě ne, takže kniha má osobitost, chvílemi dokonce charakter. Chvilí mi trvalo, než jsem se začel, z počátku mi odlehčený tón přišel trochu násilný, ale ať už jsem si zvykl nebo se autor vypsál, rychle se to srovnalo. Není to ale ani extra třída jako Neil Gaiman ve svých lepších pracích. Přemýšlel jsem, čím je to způsobené, a řekl bych, že ty nejlepší knihy, kde se vyskytuje magie, jsou psané zevnitř, magická zápleтка je přiměřená poměrům uvnitř světa. V *Řekách Londýna* je koncipovaná spíš pro potěšení při pohledu zvnějšku, uvnitř je příliš výstřední, příliš arbitrární.

To ale předbím. Každá kniha, která používá provozování magie jako významnější rekvizitu, musí nějak vyřešit otázku, na jakém principu vlastně magie funguje. Myslím, že Benu Aaronovitchovi se podařilo vymyslet způsob docela jednoduchý a funkční. Trochu trpí potíží podobnou jako *Harry Potter* – totiž že se kvůli plynulosti na všechno, co dělají hlavní hrdinové a co je tedy přímo vidět, používá jen pár zcela elementárních zaklínadel – ale jsme teprve u prvního dílu a hlavní hrdina nic víc neumí, takže je předčasné to posuzovat. Hodně se mi líbilo, jak si autor dal práci se zasazením magie do fungování světa v nedávné minulosti, to bylo překvapivě chytré a funkční. A líbí se mi i způsob, jakým mladý hrdina přistupuje k magické tradici z minulosti, je to na jedinou knihu snad trochu uspěchané, ale jinak věrohodné jak psychologicky, tak z hlediska autorem vytvořené historie.

Hezky udělaný je i vlastní detektivní příběh. Nedojde k žádným úplně zásadním zvrátům a odhalení, ale to mi přijde spíše jako výhoda, protože obvykle působí násilně. Zde je to postupně odhalovaný a dobře načasovaný případ. Moc se mi také líbilo prostředí Temže (a jejích přítoků) i zmodernizovaná mytologie, kterou okolo nich autor vytvořil. A samozřejmě jsem ocenil i spousty nápadných i nenápad-

usilovali (třeba odměnou za vojenskou službu). Ti zbylí ho dostali až po přijetí zákona zvaného Indian Citizenship Act v roce 1924.

➤ V dalších částech čtrnáctého dodatku si Sever vyřizuje účty s jižanskými vzbouřenými legislativci, kteří odhlasovali odtržení Konfederace od USA. Jako bývalým rebelům jim dodatek zakazuje vykonávat státní funkci, tedy pokud jim to stát nedovolí. Spousta vzbouřenců byla o několik měsíců později zvolena znovu do různých funkcí, protože jim to jižní státy pochopitelně dovolily. A jelo se dál. Trochu to připomíná děravý lustrační zákon a Babišovu neplatnou spolupráci s StB.

Zajímavý je následující odstavec dodatku, který zakazoval otrokářům žádat náhradu za svůj majetek – propuštěné otroky. Tohle byla velice reálná hrozba, protože ústava klade velký důraz na ochranu osobního majetku občanů. Čtrnáctý dodatek

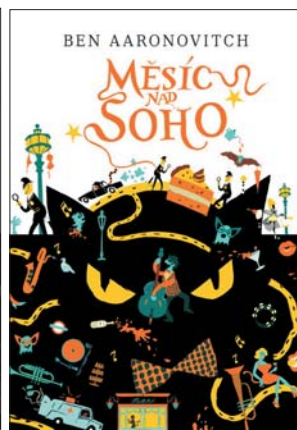
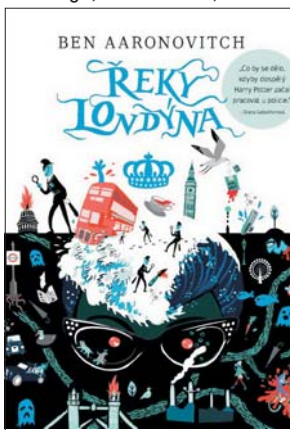
ných kulturních odkazů – je to zaujatě britský román, který nebere zvláštní ohledy na mezinárodního čtenáře. A při tom všem jsem se dobře bavil, takže to očividně bylo umně namíchané dohromady.

Slabiny na *Řekách Londýna* vidím dvě, jednu na počátku a druhou na konci. Předně, kontrast mezi na počátku zvnějšku popisovaným „ňoumou konstáblem“ a na konci se mazaně projevujícím „čarodějovým učněm“ je prostě umělý, to dost dobře nemohla být jedna a ta samá osoba. A konečně, autor propadl současnému filmovému vidění příběhu a sepsal poměrně dlouhé a poměrně nudné akční finále, kde se najednou věci spíše děly, než abychom se jich účastnili. Úplný závěr knihy vyznívá trošinku do ztracena, těžko říci, jestli autor uklízí některé motivy nadobro nebo jen do některého z následujících pokračování. Protože se kniha četla příjemně, rád mu to promínu a další díl v dohledné době otevru.

Dal bych přednost, kdyby v pokračování záplečka trochu zcivilněla, protože postavy i svět mi přijdou dostatek přesvědčivé, aby nebylo potřeba dopovat efekty. Mají potenciál, aby se jejich příběh zvětšil a nabral hloubku. Ale jestli se autor rozhodne psát výstřednější historiky v lehkém stylu, určitě to s potěšením zvládnou také.

Jirka Grunt

Argo, Praha 2015, 280 str, 289 Kč

to ošetřil a to bylo dobře, protože Američané se strašně rádi soudí. Vsadím se, že i dnes by se našel rodinný dědic, který by uplatňoval náhradu za svého černocho i s ušlým ziskem za posledních sto padesát let. Čtrnáctý dodatek je rozsáhlý a dává všem občanům (nejen černochoům) rovná práva. Odborníci tvrdí, že je to jeden z nejdůležitějších dodatků, který přeoral ducha ústavy. Dnes je prý nejvíce citovaným dodatkem v moderním soudnictví.

Patnáctý dodatek stvrzuje, že občané mají právo volit, ať už mají jakoukoliv barvu kůže. Až na ženy, pochopitelně. V polovině devatenáctého století ženy právo volit neměly, a v důležitosti se tím legálně řadily až za posledního nevzdělaného právě propuštěného otroka (s pindourem). Jejich čas měl přijít později, ale to probereme až příště.

Martin Gilar

Časem s vědou - únor

● velkých činech vědy a techniky

Vynálezce zkázy

Před padesáti lety zemřel Robert Oppenheimer

Rodiče, bohatý newyorský výrobce oděvů německého židovského původu a mondénní snobka, ho měli za génia a ve všem ho podporovali. Harvardem prosvištěl jako expas, na zkušené v Evropě se seznámil s výkvětem světové fyziky.

Do Států se vrací jako velký příslib, univerzity se o něho perou. Vybírá si kalifornskou státní. Důvod? V její knihovně zahlédl vzácnou sbírku staré francouzské poezie. Ve dvaatřiceti se stává profesorem.

Počátkem roku 1939 přichází z Německa zpráva o objevu štěpení uranu. Při něm se uvolňuje obrovské množství jaderné energie. Proskakují zprávy, že nacisté pracují na vývoji atomové zbraně mimořádné ničivosti. Je jasné, že ten, kdo ji bude mít první, vyhraje válku.

Po řadě pohovorů a tahanic mezi různými složkami armády je v létě 1943 Oppenheimer definitivně jmenován vědeckým ředitelem Projektů Manhattan, zaměřeného k výrobě jaderné pumy. Na jeho návrh jsou u odlehlého městečka Los Alamos uprostřed hornatých pustin Nového Mexika vybudovány tajné laboratoře. Do nich pak soustředil nejlepší vědce z Ameriky i uprchlíky z Evropy (někteří z nich tam přišli kvůli němu). Velitel Projektů generál Leslie Groves tuto intelektuální elitu exaktních oborů charakterizoval jako „největší shromáždění nevypočitatelných bláznů, jaké se kdy sešlo“.

Nicméně Oppenheimer svojí autoritou i charismatem dokázal ty stovky individualit spřáhnout ke společnému tahu. Jeden psycholog později definoval jeho vůdcovské schopnosti jako „umění rozeznat, co komu říct, kdy to říct a jak to říct tak, aby účinek byl maximální“.

Dva roky řídil několik tisíc lidí, dva roky kouřil jako tovární komín a spal pár hodin denně, až při 183 centimetrech výšky vážil 58 kilo.

Dva roky ho špehovali na každém kroku. V létě 1943 se telefonicky ozvala bývalá láska, komunistka. Oppenheimer se s ní sešel v San Francisku. Vzápětí bezpečnostní agenti podali návrh na jeho odvolání. Groves ho však prohlásil za „absolutně nepostradatelného“. Aby znovu získal ztracenou důvěru, Oppenheimer sám od sebe prozrazuje svůj dřívější rozhovor s přítelem Haakonem Chevalierem, levicově smýšlejícím lingvistou z Kalifornské univerzity. Ten se Oppenheimera údajně ptal, jestli by souhlasil s případnou soukromou výměnou informací se sovětskými vědci... Nakonec si ambiciózní fyzik ředitelský post udržel – zatímco nic netušící lingvista se až v 50. letech náhodou dozvěděl, proč měl v USA pořád takové potíže se sháněním místa, až musel odjet do Evropy... (Profesor Chevalier napsal dvě knihy inspirované Oppenheimerovým životem:

Muž, který chtěl být bohem a Oppenheimer: Příběh jednoho přátelství.)

V červenci 1945 nedaleko Los Alamos explodovala první jaderná puma. Oppenheimer se v té chvíli rozčilením sotva udržel na nohou. Když obzor ozářil blesk výbuchu, hlavou mu bleskl úryvek ze staroindického eposu:

Zář všemocného bez hranic a konce - toť tisíc sluncí rázem vyšlehnuvších...

A při pohledu na hrmotný vzestup obrovského mraku, napadl ho jiný verš: *Jsem smrt, jež ničí vše.*

V říjnu 1945 Oppenheimer, nedávno světu představený coby „otec atomové bomby“, rezignuje na místo ředitele v Los Alamos. Jeho hvězda však stoupá dál. Od prezidenta Trumana dostává Medaili za zásluhy. Stává se ředitelem prestižního Ústavu pro pokročilá studia v Princetonu, tedy i šéfem Alberta Einsteina, který ho měl za „neobyčejně schopného, všestranně vzdělaného muže“.

Koncem 40. let zasedá v desítkách různých komisích, řídí několik výzkumných ústavů, předsedá řadě institucí, je poradcem prezidenta v otázkách atomové energie. Ve stejné době proti jeho nálehavému doporučení dává prezident Truman zelenou vývoji vodíkové bomby.

V červnu 1953 byli pro špionáž popraveni manželé Rosenbergovi, v srpnu 1953 odpaluje Sovětský svaz vodíkovou bombu. V USA propuká špionomanie. Senátor McCarthy stupňuje hon na tzv. vnitřní nepřátele USA.

FBI vypracovala na Oppenheimera „velezrádný“ spis tlustý 140 centimetrů, kde mu všechno spočítala i s úroky, včetně nesouhlasu s eskalací amerického jaderného zbrojení, návrhu vzdát se jaderného monopolu a podřídit záležitosti jaderné energie mezinárodní kontrole a především odmítnání vývoje vodíkové pumy.

Na jaře 1954 stanul miláček národa před vyšetřovací komisí vládního Výboru pro atomovou energii. Přestože všichni svědkové vypovídali v jeho prospěch, nakonec převládla výpověď kolegy Edwarda Tellera, který „by si byl přál vidět životní zájmy této země v rukou někoho jiného, komu by rozuměl lépe, a tudíž i víc věřil“.

Komise nakonec vynesla verdikt: *Nespolehlivý.*

Prezident Truman okamžitě nařizuje: „Postavte neprostopnou zeď mezi Oppenheimera a všechna státní tajemství!“

V roce 1963 byl rehabilitován a Lyndon Johnson mu udělil Cenu Enrica Fermiho.

Robert Oppenheimer, člen několika zahraničních akademií věd včetně japonské, umírá 18. února 1967 v Princetonu na rakovinu jícnu. Bylo mu třiašedesát. Svoji vpravdě faustovskou životní zkušenost vystihl tímto bonmotem: „Optimista si myslí, že toto je nejlepší ze všech možných světů. Pesimista to ví.“

František Houdek

Bomba a svědomí

Třeštění letitého popularizátora 60

Oppenheimerův osud zrcadlí základní postoj vědce k předmětu svého výzkumu: bádát, poznávat, nemudrovat. A pokud se nějaké morální dilema přece vynoří, vědec ho alibisticky odpálí a pracuje dál, jako Oppenheimer před Hirošimou: „My jsme vědci a to nás neopravňuje k tomu, abychom odpověděli na otázku, zda má být bomby použito, nebo ne“. Pár měsíců po Hirošimě a Nagasaki už tentýž vědec varoval: „Mají-li se atomové bomby přidat do arzenálů válčícího světa nebo do arzenálů států připravujících se na válku, pak přijde doba, kdy lidstvo bude proklínat jméno Los Alamos a Hirošima.“

Vývoje A-bomby se vedle mainstreamově jednajících Oppenheimera a dalších účastnili i dva lidé, oba židovského původu, oba ročník 1908, oba nesmírně vzdělaní, hluboce kulturní pacifisté, jejichž jednání ve věci bylo extrémní.

Edward (maďarsky **Ede**) Teller se narodil váženému budapeštskému advokátovi a klavíristce. V Americe se od roku 1941 mezi prvními účastníky prací v Los Alamos. V roce 1942 přichází na ideu bomby termojaderné (vodíkové) a od té doby za ni nepřestával agitovat. „Teprve až budou bomby tak velké, že skutečně budou s to zničit všechno, popadne lidi opravdový strach a vrátí se jim politický rozum. Kdo je proti vodíkové bombě, protože chce zachránit mír, dělá pštrosí politiku.“

Zatímco u většiny vědců ztratil po „zařiznutí“ Oppenheimera morální kredit, u politiků a vojáků si naopak polepšil a stal se poradcem prezidentů, pro které v 80. letech vymyslel strategickou obrannou iniciativu SDI („Hvězdné války“). Zemřel v roce 2003.

Varšavský rodák **Joseph** (polsky **Józef**) **Rotblat** pocházel z rodiny obchodníka s papírem. Do Los Alamos se dostal počátkem roku 1944 spolu s Britem Jamesem Chadwickem, u kterého pracoval.

Když už před koncem druhé světové války Spojenci zjistili, že Hitler jadernou bombu nemá, padla oficiální motivace k jejímu vývoji – předejít tomu, aby ji nacisté měli první. Mezi tisíci badateli, kteří ve středisku u Los Alamos dělali tu nejdůležitější práci, se tehdy koncem roku 1944 *jediný* Rotblat rozhodl Projekt Manhattan opustit. Usadil se ve Velké Británii, kde získal profesuru biofyziky v Londýně.

Až do své smrti v roce 2005 pak bojoval proti jadernému zbrojení. „Vědci musí mít stále na paměti, že jsou především lidmi, a teprve pak vědci. A oddanost etickým zásadám může někdy vyžadovat omezení honby za poznáním.“

V roce 50. výročí masakrů v Hirošimě a Nagasaki obdržel Nobelovu cenu míru.

Pacifista Rotblat jako přesvědčený *etický idealista* vycházel z toho lepšího, co v lidech je, a věřil, že ono lepší je dost silné na to, aby se trvale prosadilo. V jeho stanovisku převládala morálka nad živočišností, přání nad skutečností.

„Militarista“ Teller zastával přírodní, divošské řešení založené na strachu. Jako bytostný realista si nedělal iluze o tom, co doopravdy ovládá většinové lidské jednání. Důvody k jeho postoji jsou konečkonců známé už z antiky. Tehdy koncem 5. st. př. n. l. se dva hegemoni tehdejší kulturní Evropy – Athény a Sparta – střetli v téměř třicet let trvajícím válce. Ve spisu *Dějiny peloponéské války* jeho autor Thúkydídés mj. popisuje jednání mezi obyvateli ostrova Mélos a vyslanci Atéňanů, kteří se rozhodli dosud neutrální ostrov (arci ve sféře vlivu Sparty) ovládnout. Vzhledem k tomu, že převaha Athén byla zřejmá a Sparta ostrovu nemohla přijít včas na pomoc, navrhli vyslanci Mélským vzdát se bez boje, „protože jak vy, tak my víme, že v komunikaci mezi lidmi se bere spravedlnost v úvahu, jen pokud síly všech stran jsou vyrovnané, jinak mocnější dělají to, co chtějí, a slabší se muse-

jí přizpůsobit.“ (Mělsťi na to neslyšeli, bránili se a prohráli, načež „Atéňané pobili všechny zajaté dospělé obyvatele, z dětí a žen udělali otroky, ostrov obsadili a později tam vysadili pět set kolonistů“.)

Friedrich Nietzsche komentuje tuto pasáž ve své knize *Lidské, přilíš lidské* takto: „Spravedlnost mezi lidmi vzniká v okamžiku, kdy jejich síly jsou přibližně vyrovnané, jak správně ukazuje Thúkydídés. Kde neexistuje jasně rozeznatelná převaha a boj by vedl k neúčinným vzájemným škodám, rodí se myšlenka vzájemné dohody mezi stranami, založená na porozumění pro požadavky všech.“

Rozumné řešení mezi lidmi takovými, jací jsou, tedy vyžaduje rovnováhu sil všech hlavních stran, jinak si silnější diktuje. Pokud jedna strana má ničivější zbraň, druhá ji musí vyvinout také. Sovětský nobelovský fyzik Lev Landau to vystihl lapidárně: „Fyzici prokázali lidstvu ohromnou službu: Vynalezli tak strašlivou zbraň, že je válka nemožná – i po vítězi by zůstal jen mastný flek.“ Potom by ale Nobelovu cenu míru měl dostat Teller, nikoli Rotblat...

A přece má model po zuby ozbrojené rovnováhy svoji slabinu. Ta podle mě spočívá v tom, že takováto rovnováha je přilíš „těžká“.

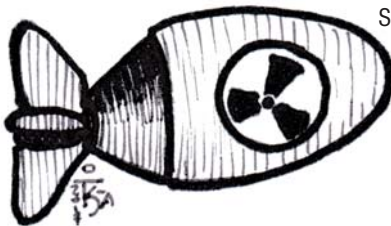
Pro ilustraci si představme klasickou fyzikální páku. Ta je v rovnováze stejně tak, když na konci jejich ramen spočívají gramy nebo tuny. Pokud se ale na to podíváme z hlediska konstrukce páky a zatížení jejího závěsu, pak je tu závažný rozdíl! Závěsem páky vojenské rovnováhy na Zemi je – sama Země. Masivní zbrojení se vším všudy naši planetu tíží.

František Houdek

Odposlechnuto

Když dnes zákazem zbraní zastavili terorismus, dokáží zítra zákazem hasičích přístrojů zastavit požáry?

@dozor1984

Časem s vědou - březen

● velkých činech vědy a techniky

Na cestě k enzymu buněčné nesmrtnosti

V roce 1938 genetik Hermann Joseph Muller první zdůraznil význam neporušených konců chromozomů: „Koncový gen musí mít speciální funkci ‚zalepovat‘ konec chromozomu, protože bez této ochrany nemá chromozom možnost dlouhodobě existovat.“ V souladu s tehdejší cytologickou terminologií, která už obsahovala pojmy *centromera* a *chromomera*, Muller pro zakončení chromozomu vymyslel termín *telomera* (řecky *télos*, „konec“, *méros*, „část“).

V přibližně stejné době Barbara McClintocková experimenty s křížením ozařovaných a zdravých semen kukuřice dokázala, že telomery představují speciální, nepostradatelnou část chromozomu zabezpečující jeho integritu a že se chromozom poté, co o telomeru přijde, rozpadne. Zjistila také, že někdy se poškozený konec chromozomu sám „zahojí“, a to tehdy, pokud se nachází v oplodněném vajíčku.

Dalším milníkem byl objev Leonarda Hayflicka a Paula Moorheada, kteří v roce 1961 prokázali, že normální lidské buňky se (na rozdíl třeba od bakterií) nemohou množit donekonečna a že zástava jejich růstu je naprosto přirozeným jevem, vyplývajícím ze samotné podstaty buněk (nikoli důsledkem zhoršení životních podmínek apod.). Staré buňky si tedy nějak „pamatují“, že jsou staré...

Prvním člověkem, který přečetl písmena telomer, byla australsko-americká molekulární biologka Elizabeth Blackburnová. Podařilo se jí to u nálevníka *Tetrahymena thermophila*, tehdy oblíbeného modelového organismu. Tento obrvený prvok totiž těsně před dělením naseká své chromozomy na až deset milionů krátkých kousků, které se tehdy líp sekvenovaly. A tak se badatelka v roce 1978 „dočetla“, že na konci každého mikrochromozomu se 50-70krát opakuje nesmyslný „text“ složený ze „slova“ TTGGGG. To vyvolává otázku: Proč ta marnotratnost, nota bene u textu, který v buňce nic nekóduje ani nereguluje? Odpověď nakousli už v roce 1972 James Watson a nezávisle Alexej Olovnikov; usoudili, že enzymy kopírující DNA nemohou začít na samém konci vlákna DNA, ale musí začít posunuté o několik slov do textu. Po každé replikaci chromozomu se tedy kousíček telomery „ztratí“. Po několika stech kopírování se chromozom na konci může zkrátit natolik, že polymeráza aktuálně nejbližší geny zkreslí či pomine a vznikne zmetek.

Současně se vědci nemohli neptat: Proč většina buněk řádně stárne, ale některé – pohlavní, kmenové, ale i některé nádorové, zůstaneme-li u nás savců – jsou „nesmrtelné“? Pravděpodobně tyto buňky disponují speciálním enzymem, který do-

káže dělením obrušované telomery zase nastavovat. Jinak řečeno, buňky obsahují aktivní gen pro syntézu telomerázy.

Počátkem 80. let dělala u Blackburnové na Kalifornské univerzitě v Berkeley doktorát Carol Greiderová. Samozřejmě na nálevnicích, vždyť ti – třeba oproti člověku s dvaadvadesáti konci chromozomů – nabízejí na počátku svého dělení telomerových konců miliony! To znamená, že v tomto stadiu musí docházet k přirozenému klonování telomer, čili k aktivitě telomerázy. Lze tedy očekávat, že množství telomerázy v nálevnicích bude rozhodně detekovatelnější než v savcích.

Jeden z tehdejších pokusů přesáhl až do vánoční doby a Greiderová měla na vybranou – buď ho přeruší (v podstatě eliminuje), nebo bude pracovat i o vánocích. Na Štědrý den 1984 se tedy vydala do laborky a našla tam ve vzorku, jehož hlavní složkou byl extrakt z jader *Tetrahymena thermophila*, původní mikrochromozomy prodloužené o celistvé násobky sekvence TTGGGG! Vzorek tedy obsahoval aktivní telomerázu.

(Mimoходом, telomerázu v rostlinách objevil v roce 1996 brněnský biolog Jiří Fajkus se spolupracovníky.)

Jak známo, pro každý buněčný enzym existují v jádře geny, které řídí jeho syntézu. Objev prvního z těchto „genů pro telomerázu“, nazvaného TLP1 („s telomerázou asociovaná bílkovina 1“) a produkujícího bílkovinou složku telomerázy u krys, publikovali na **první jarní den 1997** Japonci Jun-ichi Nakayama a spol. v časopise *Cell*. (Druhou složkou telomerázy je RNA, která slouží jako matrice pro syntézu telomer.)

Při normálním lidském vývoji se ve stavu embrya geny kódující telomerázu téměř ve všech tkáních inaktivují. Od té chvíle jako by pomyslný hlídač v buňce odpočítával počet jejich dělení a v evolučně předem nastaveném bodě (při dosažení určité minimální délky telomer) dělení zastavil.

Proběhla řada pokusů, kdy buňky s vneseným genem pro syntézu telomerázy se dělily daleko za svoji přirozenou hranici. Výzkum však připomíná plavbu mezi Skyllyou a Charybdou: pokud se jedné z nich plavec neopatrně přiblíží, schlamstne ho. Pokud se jedné z nich příliš vyhne, schlamstne ho druhá. V našem případě potřebujeme aktivovat telomerázu a prodloužit životnost zdravých buněk, ale vyhnout se jejich zvrhnutí v nádorové...

Závěrem poznámka o nepředvídatelnosti základního výzkumu. Kdo před čtyřiceti lety mohl tušit, že zrovna výzkum chromozomů jakéhosi obskurního mikroba povede k léčení rakoviny, přípravě kmenových buněk nebo dokonce k flirtování s nesmrtelností?

František Houdek

Kdo omladí duši? Třeštění letitého popularizátora 61

Představme si v duchu, že se nám podaří (skrže telomerázu nebo jinak) vyvinout cosi, jako byl *anti-gerosen* ve slavné povídce Kurta Vonneguta *Zítř, pozítří, popozítří* (1954). Díky tomuto modernímu *elixíru mládí* na Zemi po pra-, staro-, středo- a novověku nastane éra *dlohověku*. Budeme na ni připraveni? Můžeme na ni vůbec být připraveni? Jakkoli se dlohověkost prezentuje téměř výhradně jako problém biologický a medicínský, nanejvýš ještě ekonomický a demografický (jako ve zmíněném Vonnegutovi), hlavní svízele „nesmrtelnosti“ spočívají úplně jinde... V oblasti individuálního prožívání a usuzování. V lidské mysli.

Eliné Makropulos alias Emilii Marty bylo v roce 1922, kdy (dvaatřicetiletý) Karel Čapek drama *Věc Makropulos* napsal, tři sta třicet sedm let. Za celou tu dobu si v podstatě vystačila s tím, co se naučila za Rudolfa II. Vývoj šel tak zvolna, že ho stačila bez námahy vstřebat. Ale dnes? „V prvních milionech let lidské historie se měnil život prostřednictvím vědy pomalu, tak zvolna, že to žijící generace vůbec nepozorovaly. Nebylo proto zapotřebí, aby se člověk změnám přizpůsoboval psychologicky. V naší době je však rozsah všech změn tak veliký, že se člověk musí přizpůsobovat ne z roku na rok, ale bezmála den ze dne. A takový požadavek nesmírně zatěžuje lidskou psychiku. Tento tlak je vražedný a my prostě musíme hledat prostředky, jak ho uvolnit,“ napsal skvělý esejista Josef Jedlička v roce 1987. (A to vůbec neměl ponětí o počítačích, mobilech, internetu, sociálních sítích, globálním oteplování, terorismu, hybridních válkách!)

Rýsuje se půvabný existenciální paradox: V současnosti naše těla díky pohodlnějšímu životu a lékařské péči stárnou pomaleji než dřív (čímž se pyšníme), naproti tomu naše duše – vzhledem k horečnému tempu okolního vývoje – stárnou relativně rychleji (což nechceme vidět). Tedy nikoli tělo, ale psychika se stává brzdou dalšího pokroku! To darwinisticky zvýhodňuje populace s častější generační obměnou. Pro vývoj sám o sobě (bez humanistických konotací) by tedy bylo lepší, kdyby *člověk umíral dříve a častěji se rodil*; novorozenec obyč „bíla kniha“ bude v novém světě rychle vyrůstat i se svojí mladickou bystrostí, dychtivostí, přizpůsobivostí, zatímco pamětník, opatrný, konzervativní, unavený, s sebou povleče tlustou knihu předchozího života počmáranou vzpomínkami, zkušenostmi, návyky, hříchy... Kdo ji proškrtá, kdo v jeho třináctých komnatách mysli uklidí „smetí“? A je vůbec něco v tomto smyslu odpad, vždyť i zdánlivě nevýznamné obsahy vědomí i nevědomí spoluvytvářejí hodnotu lidské individuality? A to ne-

mluvíme o negativních symptomech, které vyšší stáří v různé míře přináší a které psychiatr Max Kašparů shrnul neúprosně: „Na jedné straně touží většina z nás po dlohověkosti, ale přitom odmítáme její zákonité projevy, jimiž jsou ztráta paměti, zpomalené, zabíhavé nebo ulpívavé myšlení, bezradnost, neschopnost koncentrace a logického uvažování.“ Ostatně stačí si srovnat, jak snadno zvládne cizí jazyk či neznámou hru dítě a jak dospělec. Přitom součástí úspěšné dlohověkosti bude i nutnost několikrát za život se spoustu věcí kompletně přeučit, přestěhovat se, změnit práci, prostředí, okruh známých...

Pravda, i věkovité „brzdy pokroku“ se leccos naučí, ale přitom mají v nitru stále zadřené mravy, ceny, standardy z dob dřívějších, kdy život vypadal úplně jinak. Proto jen stěží mohou vnitřně přijmout záplavu všech těch (technických i společenských) novot, z nichž některé jsou přímým protikladem předchozích (například spořit – zadlužovat se nebo opravit – koupit nové). A tak se jim chtě nechtě bude stýskat po minulosti, současnost jim bude cizí, budoucnost je bude odpuzovat.

Můj velmi starý přítel, vědec, duševně zcela fit, se mi svěřil: „Mojí vnuci a pravnucci sice navenek vypadají jako já před osmdesáti lety, ale uvnitř jsou jiný živočišný druh. Nerozumím jim, nestačím jim v mnohém, co je pro ně důležité, a v mnohém z toho, čemu u nich rozumím, s nimi nesouhlasím... Svět kolem, ve kterém žiju skoro sto let, je jejich svět, ne můj. Jsem Marfan ve vlastní zemi.“ Je jedno, jestli se mýlí nebo ne, on to tak cítí.

Přitom jde o nadprůměrný, stále pružný intelekt! Má tedy cenu (třebas dlouhý) život ve zcela cizím světě? Kdo v něm stojí o (jakkoli cenná) moudra (byť mladistvě vypadající) starců?

Zkouším uhádnout, co se asi tristaleté Emilii Marty zdávalo ráno před probuzením? Stěží snila o budoucnosti, ta už jí nic nového nabídnout neuměla. Podle mě toužila po minulosti, po svých dívčích časech. Kdy byla mladá nejen tělem, ale i duchem.

V závěru hry říká zhruba toto: „Do sta, do sta třiceti let to člověk vydrží... Ale nemůže milovat tři sta let. Ani doufat, ani tvořit, ani se dívat tři sta let. Nevydrží to. ... Všecko omrzí. Omrzí být dobrý a omrzí být špatný. Nebe i země tě omrzí. A pak vidíš, že to vlastně není. Není nic. Ani hřích, ani bolest, ani země, vůbec nic.“ Konec své nesmrtelnosti vítá úlevným smíchem.

František Houdek

Literární experiment o životě a smrti mága dr. Smíchovského

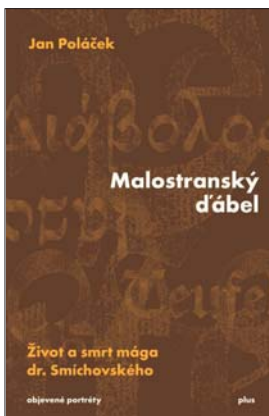
V edici Objevené portréty nakladatelství Plus se objevil další titul, v němž Jan Poláček pátrá po nejasných momentech v životě osobností novodobých českých dějin. Před třemi lety jsme se dočkali pozoruhodného dvojportrétu Ladislava Fukse. Tehdy to vypadalo na zajímavý tvůrčí úrok, neboť Jana Poláčka známe především jako jednoho z hlavních představitelů kyberpunku, který si posléze zkusil fantasy, psychologický román a prostřednictvím drobných soukromých tisků pro přátele i poezii. Rád však přistupuje k literárním experimentům a už si za ně i odnesl několik literárních cen, vč. Mloka, Akademie SFFH, Ceny Knižního klubu, publikoval také v zahraničí. Dostal se i do pomyslné „síně slávy“ s povídkou *Hnízdečko* v reprezentativní antologii *Dvanáct nesmrteľných*. Kyberpunkové období přešlo, možná i to fuksovské, avšak vyzkoušené postupy s odkazem na tradiční reportážní román zlákaly spisovatele znovu. Tentokrát Poláčkovu pozornost zaujala výstřední postava dr. Smíchovského, údajného mága, kolaboranta a udavače, předzdivaného Malostranský d'ábel. Postava dobře známá Pražákům a možná i těm dříve narozeným ve zbytku národa. Jak by to tomu bylo u mladé generace, pokud by jim někdo položil otázku „Kdo byl Jiří Arvéd Smíchovský?“, se neodvažuju predikovat. Nicméně v tom tkví ná-pověda, pro koho je kniha napsána. Čtenář musí být hoooodně zvědavý, aby sáhl zrovna po tomto titulu. Zato tajné esoterické spolky a vyznavači hermetismu asi museli zbystřit pozornost!

Do rukou se nám totiž dostává vůbec první kniha, pojednávající samostatně o dr. Smíchovském. Zmínky či kapitoly o něm už v síce v literatuře faktu najdeme (např. v knížce *Novodobý český hermetismus* Milana Nakonečného nebo *České tajné společnosti* Martina Jüny), jsou to však informace kusé či rozporuplné. Situace je složitá v tom, že Jiří Arvéd Smíchovský po sobě nezanechal žádné písemné památky, vyjma několika přeložených epigramů Omara Chajjáma v časopise *Logos*. Zatímco třeba takový Jan Kefer, jeho kolega z okultistického spolku *Universalia* a údajně velmi talentovaný mág, napsal celou řadu knih, článků a slovníkových hesel nedokončené *Encyklopedie okultismu, filosofie a mytologie*, Smíchovský je uveden pouze v sylabech přednášek, které *Universalia* pořádala pro veřejnost v letech 1938-1939, a v seznamu řadových členů této společnosti. Máme po něm jen pár dopisů a fotografií, z nichž můžeme odhadovat, jak klikatými cestičkami se ubíral jeho život. Jistě není bez zajímavosti, že původně se chtěl stát knězem a dokonce studoval teologii na papežské Gregorianě, studii však musel zanechat. Nakonec získal doktorát z práv, filozofie i teologie. Měl vynikající paměť, dokázal z paměti odříkat

celé pasáže z děl světové literatury, hovořil latinsky, řecky, německy, italsky, francouzsky, četl anglicky i hebrejsky. Vedl prostopášný život, utrácel na dluh v pražských vinárnách, zároveň ve svém pověstném „červeném pokoji“ hloubal ve starých knihách i několik dnů bez přestávky. Zahrával si s černou magií, údajně dokázal vyvolat temné síly. Dokonce snad mohl ovlivnit tok dějin, minimálně měl mít v rukou dokumenty, kterými údajně vydíral Edvarda Beneše...

Poláček i tentokrát staví na vybroušeném vypravěčském stylu i rozsáhlém faktografickém materiálu. Pod lakonickou hnědou obálkou se rozhodně nenachází leccjaký životopis, ale velmi neotřelý pokus, jak život pozoruhodného hermetika zachytit. Autor navíc čtenáře nikterak nešetří a skočí s ním rovnou do hlubin, na „dno“, k té nejbídnější podobě lidské existence, k vězeňské trosce na pokraji psychických i fyzických sil, aby nás vzápětí vzal na vrchol Smíchovského kariéry a umožnil získat jasnou představu, z jakých výšin proslulý antihrdina upadl. Četba knihy připomíná trochu jízdu na horské dráze – nahoru a dolů a zas nahoru a dolů. Pro Poláčkovu vášeň pro experimenty s kompozicí knihy se navíc ještě musíme prokousat příběhem, vyskládaným ze střipků, a ty si složit dohromady sami. Takový knižní kaleidoskop: zatřes, milý čtenáři, správně kapitolami – a výsledná mozaika se ti ukáže v plné kráse! Usledovat všechny klíčové momenty a neztratit se v čase může být pro někoho docela tvrdý oříšek, stejně jako odhalit dvě narativní linie, z nichž údajně vzniká Smíchovského „dvojportrét“. Beletristická část tentokrát tvoří se zjištěnými fakty jeden integrální celek, s několika čistě dokumentárními předěly. Lze tak jen těžko rozpoznat, jaká informace se opírá o ověřené zdroje a jaká pochází z autorovy fantazie. Např. Martin Jüna Smíchovského mezi účastníky oné magické evokace, která měla zabránit Hitlerovi v dalším postupu, neuvádí, přestože Poláček z něj udělal klíčovou postavu, která skupinu magiků dokonce veze na vybrané místo v Brdských lesích vlastním autem. Je mu svěřen důležitý úkol během obřadu, ale cosi se zvrtně...

Kdo však čeká nějaká fantastická odhalení nebo text plný magických formulí, bude zklamán. Až na pár náznaků duchařských evokací se Smíchovského příběh skládá spíše z řady chybných rozhodnutí a selhání, lemující jeho cestu k neodvratné prohře. Když se o někom řekne, že je mág, obvykle se očekává, jak si bude kouzličky a psychotronickými legráckami zpříjemňovat život, tu a tam si něco přičaruje, nebo druhým dopřeje malá vylepšeníčka, případně darebáky elegantně potrestá. V případě *Malostranského d'ábla* se však ničeho takového nedočkáme. Budeme spíše svědky událostí, které si lze vyklá-

dat různě a jejichž nejasnost zapříčiňuje spletitá síť vztahů a politických zájmů. Můžeme se chvílemi cítit jako reportéři, kteří jdou po stopě zaprášené politické kauze. K tomu pocitu nám dopomohou černobílé fotografie a reprodukce, ozvláštňující každou kapitolu. Najednou se nám před očima rozkrývá příběh, jehož hrdinové jsou skuteční, obyčejní lidé s občankou, čelící neblahým výzvám doby. A právě dobový kontext, ono pletivo neviditelných spojnic mezi událostmi, stojí v centru autorova zájmu. Kontext vyjádřený úryvky z denního tisku, policejních protokolů a soudních spisů, je nakonec tou největší magickou silou, která ohýbá Smíchovskému hřbet.

Opět je ze stránek cítit autorův „tah na branku“, když se

snaží přijít některým dosud nezodpovězeným otázkám o mágově životě na kloub (a nejen životě, jedna z kapitol nás zavede i k rodinné hrobce Smíchovských), přesto zůstává hodně neobjasněného. Příčiny Smíchovského úmrtí zůstávají dál v poli spekulací, ačkoliv rozumné vysvětlení domněnky, že si Smíchovského odnesl ďábel, jistě přidává autorovi body plus. Nepodařilo se mu však odhalit identitu záhadného Alexe, který se hrál v mágově životě dost významnou roli. Po určitou dobu byl jeho intimním partnerem, pak přišla roztržka a nepřátelství, které vyústilo obviněním u soudu. Osudový muž, který pro Smíchovského hodně znamenal (a se kterým si v knize zažijeme i velmi otevřenou intimní scénu), je dál záhadou. Jan Poláček si však jistě nedělal iluze a neaspiroval na dokonalé zmapování mágova života. Zaměřil se na pro něj zajímavé momenty a pokusil se vyhmátnout – stejně jako předtím u Fukse – jeho lidskou, civilnější tvář. Vidíme, jak velké kariérní ambice motivují Smíchovského k nehrdinským činům, ale zároveň ho můžeme vnímat jako člověka, který byl nucen celou řadu rysů své osobnosti skrývat, protože byly v jeho době nepřijatelné. Pokud se pokoušel o nějaké magické praktiky, nikdy to nebylo na veřejnosti. Musel tajit i svou homosexuální orientaci, tehdejší společností netolerovanou a trestanou, byť se to nezdařilo úplně, ač se jí snažil zakrýt formálním sňatkem. Lidé, co jsou donuceni skrývat svou podstatu a uchylovat se do ústraní, zřejmě moc šťastní nebudou. Jejich pokřivenost je logicky produktem stejně pokřivené morálky.

Nejde se v tuto chvíli nezastavit a nezeptat se: pročpak si Poláček znovu vybral takový lidský typ? Další osoba opředěná záhadami, další homosexuál a další hrdina-nehrdina. Další osud těžký jako balvan. Další složitá osobnost se spletitou životní cestou, obdařená vysokou inteligencí a rozsáhlým vzděláním, ale v určitém ohledu narážející na vlastní limity. A logicky i další demytizace, která nám ukáže, že za každou záhadou je jen člověk z masa a kostí, se svými chybami, slabostmi a touhami. Zatímco spisovatel Fuks se potýkal se stejnými výzvami totalitního režimu a snažil se jim uniknout, Smíchovský se rozhodl svést na pověstném „drakovi“ a vytěžit ze spolupráce s vládnoucími represivními složkami maximum. Jenže

taková divoká jízda se umí vymknout kontrole a velmi často následuje pád. Jako když Smíchovský podlehl rafinované satanské lsti – kdo uvěří předludům, stane se otrokem svých skutků – a nahlédl do pověstné kabalistické propasti šeolu...

Jan Poláček se netají svým obdivem ke všemu tajemnému a funerálnímu. Autorova fascinace záhadami kolem Smíchovského se jeví překvapivě uměřenou, avšak dřívější důraz na vlastní prožitek – mocný to kapitál *Příběhu spalovače mrtvol* – ustupuje do pozadí. Samotná výzkumná cesta je také popsána a reflektována méně zřetelně, než tomu bylo u Fukse. Očitých svědků notně ubylo, a tak se Poláček spoléhá především na písemné zdroje a archiválie. Výjimku tvoří rozhovor s Blankou Čvančarovou, sestrou Arvéda Smíchovského, v jedné z posledních kapitol, který se však místy nápadně podobá textu z Nakonečného výše citované knihy (vč. příhody s figurkou ďábla, které se stěhováci odmítli dotknout, když odváželi Smíchovského rozsáhlou knihovnu kdovíkam). Původní suché vzpomínky jsou tak umně beletrizovány a zakomponovány, že nenajdete žádné švy a už jen s obtížemi rozlišíte, kde končí Nakonečný a začíná Poláček. Rozhovor samotný má jen minimální „zpravodajskou“ hodnotu a vyznívá trochu paradoxně, vždyť je toho tolik řečeno, ale v podstatě tak málo! Mohlo by být prozrazeno mnohem víc, jenže – není. Přesto se tu však skutečně určitý obrat, dojde totiž ke změně vypravěčské perspektivy

z er-formy do ich-formy, aniž by byla tato kapitola odlišena od ostatních, či označena jako „doslov“. Vypravěč se tak tváří jako další fikční postava, a tudíž i průběh návštěvy v domě U Zlaté lodě na pražském Klárově, kde tajemný hermetik bydlel a kde se měl v podzemí nacházet křídou nakreslený čarodějný kruh, zůstává zcela v kategorii autorské licence. Stejně jako proslulý hermetikův grimoár, který si měl hrdina odtud na památku odnést, i to zůstává jen ve sféře fantazie. Můžeme se jen dohadovat, co Poláčka k tomuto narativnímu kroku vedlo, možná obrovská touha být součástí vyprávěného příběhu, stát se také jednou z postav, vytvořit umělo „spojnici“ mezi imaginárním světem knihy a životem autora, který ji píše...

Ať už jsou důvody takové či makové a v rukou tak máme experiment nejen s formou, ale i s žánrem literatury faktu, rozhodně hodlá Jan Poláček u tématu zůstat. Již se nechal slyšet, že na příště se chce věnovat dalšímu okultistovi z okruhu kolem spolku *Universália*. Je jim Félix de la Cámara, který měl Smíchovskému pomáhat s vyvoláváním ďábla. Mimochodem, tento člověk byl autorem scénáře známého českého duchařského filmu *Divka v modrém*. Dopadl však ještě hůř než Smíchovský – údajně ho rozvášněný dav v revolučních dnech roku 1945 upálil na Kampě. Nebo to bylo jinak? Inu, nechme se překvapit. Já jen budu doufat, že se badatel nepřiblíží příliš svému „šeolu“ a jednou se tu nedočkáme díla *Život a smrt mága Jana Poláčka*...

Zuzana Hloušková

Plus, Praha 2016, 328 str., 299 Kč

Nominace cen ČS fandumu Ludvík a Mlok

Mlok

Jiřina Vorlová za SF&F Workshop nominuje **Martina Koutného** za jeho práci zejména na poli CKČ, za to, kolik úsilí jí věnoval, aby zvýšil její prestiž, formuloval patřičně její statut a pravidla a též se staral o jejich dodržování, z čehož do dneška těžíme. Přestože již není hlavním administrátorem soutěže, stále je hodnotným porotcem a lokálním koordinátorem pro Třebíčsko, hodnotí i jiné soutěže než CKČ. Zanedbatelná nejsou ani jeho vystoupení na conech a příprava scénářů a moderování slavnostních večerů.

Zdeněk Rampas za SFK BC nominuje **Janu Rečkovou** za její práci a propagaci fantastiky na poli literárním – ať už prostřednictvím vlastní tvorby, překladů nebo pomoci začínajícím autorům ve workshopech.

Roman Kresta za SFK Radegast nominuje **Václava Pravdu** za obětavou a dlouholetou práci pro fandom, pořádání SF akcí včetně FF.

Ludvík

Jiřina Vorlová za SF&F Workshop nominuje **Romana "Doktora" Hrušku a tým Fénixconu** za využití paranormálních věšteckých schopností a cesty do budoucnosti pomocí stroje času, takže dokázali předvídat zánik hotelu Slovan a včas se přesunuli do nového prostoru, čímž se jim podařilo udržet dlouholetou tradici. Letos chystají již 15. Fénixcon, včetně Draconů to bude celkové 33. předvánoční vyvrcholení scifistického roku v Brně.

Zdeněk Rampas za SFK BC (a Jarka Mosteckého) nominuje **Julii Novákovou** za soustavnou přednáškovou činnost na conech a propagaci českých autorů v zahraničí a jejich zařazování do antologií v angličtině.

Roman Kresta za SFK Radegast nominuje **Davidu Macháčka** za pořádání Koprconů, letos bude 15. ročník (pokud počítám dobře)
Jiřina Vorlová

A ještě pro opozdilce připomínáme, že předplatné činí opět 300 Kč a zaplatit lze přes konto u Fio banky, které má tu výhodu, že bez poplatků umožňuje poslat peníze i slovenským předplatitelům. Takže pro platbu z ČR použijte číslo konta: **2700397108/2010** a pro platbu ze SR IBAN: **SK89 8330 0000 0027 0039 7108** (platbu zadejte jako vnitrostátní převod).

Jubileum Josef Vašát: 70

Je to k neuvěření, ale druhého května bude Pepovi už sedmdesát. I když na druhé straně by toho za kratší čas asi nestihl tolik.

Od roku 1989 člen SFK Makropulos, kterému později několik let šéfoval. Ještě v tom roce se stal členem Rady fandumu a na přelomu tisíciletí v bouřlivé atmosféře rozkolu klubového hnutí i předsedou Rady ČS fandumu v ČR.

Spolu s Petrem Konupčikem (ještě o dva roky starším, na jehož jubileum jsme ale trestuhodně zapomněli) organizoval Parcony 1993 a 2000 v Šumperku.

V posledních letech se věnuje fotodokumentaci SF akcí a jako člen Společnosti bratří Čapků se stará o spojení fandumu a památky člověka, po kterém se jmenuje nejvýznamější Cena československého fandumu.

Jeho práci před patnácti roky ČS fandom ocenil udělením Mloka (2002).

Protože nedovedeme zaručit, že do té doby vyjde ještě jeden Interkom, za celou redakci blahopřejeme už dnes.

red.

NON FICTION

Henry Kissinger

Uspořádání světa

Politolog, historik a bývalý ministr zahraničí USA předkládá ve své nejnovější práci z roku 2014 pohled na řád světa. Ukazuje, že kořeny současného uspořádání mezinárodních vztahů byly zformulovány v západní Evropě téměř před čtyřmi staletími na mírové konferenci v německém Vestfálsku. Mír po třicetileté válce tehdy odrážel pragmatické vyrovnání s realitou a byl založen na společenství suverénních států, které kontrolují své vzájemné ambice prostřednictvím všeobecné mocenské rovnováhy.

Vestfálský systém se postupně rozšířil po celé zeměkouli a pojal do sebe řadu odlišných civilizací a regionů. Autor sleduje, jakými proměnami prošel tento systém po Francouzské revoluci a napoleonských válkách na vídeňském kongresu a jak se s jeho stavebními kameny vyrovnávaly jiné části světa v souvislosti se svou historickou, politickou a kulturní odlišností.

Prostor, 2016, přeložil Martin Pokorný, 400 str., 397 Kč

